

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Frida Nilsson

Avtal om vårdnad - alltid till barnets bästa?

Examensarbete
30 högskolepoäng

Eva Ryrstedt

Familjerätt

Höstterminen 2012

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Introduktion	5
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Metod, disposition och avgränsning	6
2 BAKGRUND	9
2.1 Ett stadgande om avtal om vårdnad införs i svensk rätt	9
2.2 Något om gemensam vårdnad vid 1998 och 2006 års reformer	13
2.2.1 Ökad möjlighet att välja gemensam vårdnad efter 1998 års reform	13
2.2.2 Tolkning och tillämpning av regeln om gemensam vårdnad även mot en förälders önskan	15
2.2.3 Ett reformbehov efter 1998 års reform	17
2.2.4 En ny lagstadgad bedömningsgrund vid val av vårdnadsform	19
2.3 Barnets bästa – ett avgörande rekvisit vid domstols och socialnämnds beslut	21
2.3.1 Beslut enligt Föräldrabalken	21
2.3.2 Bedömningen av barnets bästa	23
2.3.3 Innebörden av barnets bästa	24
2.3.4 Barnkonventionen	26
2.3.5 Socialtjänstlagen	27
3 AVTAL OM VÅRDNAD	28
3.1 Att ingå ett avtal om vårdnad	28
3.1.1 Möjligheten att ingå avtal om vårdnad	28
3.1.2 En väg till ett avtal – något om samarbetssamtal	29
3.2 Hur avtal om vårdnad blir juridiskt gällande	32
3.2.1 Formkrav och ogiltighet	32
3.2.2 Verkan av ett gällande avtal	32

3.2.3	Socialnämndens godkännande av avtal	34
3.2.4	Socialnämnds utredning före beslut rörande avtal om vårdnad	36
3.3	Avtal om vårdnad i praktiken	38
3.3.1	Inledningen till ett avtal om vårdnad	38
3.3.2	Kriterier som används i arbetet med att godkänna avtal om vårdnad	38
3.3.3	Skillnader mellan avtal om ensam vårdnad och avtal om gemensam vårdnad	40
4	ANALYS	42
4.1	Analys utifrån frågeställningar	42
4.2	Avslutande diskussion	47
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	50
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	52

Summary

The purpose of this essay is to highlight and study complications that may exist with the current regulation of agreements regarding legal custody, and especially Children and Parents' Code (Föräldrabalken 1949:381) 6:6 second paragraph which concern agreements regarding joint custody.

According to Children and Parents' Code 6:6 first paragraph it is possible for parents to make an agreement concerning the legal custody of the child, if at least one of them have legal custody of their child. To make this agreement legally binding it must be in writing and approved by the Social Welfare Board. Children and Parents' Code 6:6, second paragraph, states that an agreement regarding joint legal custody should be approved by the Social Welfare Board unless it is clear that the agreement contradicts the best interests of the child. Regarding the approval of contracts for one parent to have legal custody of the child, there is only the general rule in Children and Parents' Code 6:2a to take into account. This rule applies for all decisions that the Social Welfare Board makes.

The possibility for parents to reach a legally binding agreement on legal custody was introduced by the 1998 reform. This reform also made joint legal custody possible even if one of the parents is reluctant to that form of custody. The subsequent reform of the laws concerning legal custody in Children and Parents' Code was applied in 2006. The courts interpretation of the 1998 reform on joint legal custody, that there was a presumption towards joint legal custody, was hereby criticized. A statement were made that there shouldn't be a presumption towards joint legal custody. A special rule was introduced which stated that the court, in the determination of legal custody form, shall pay particular attention to the parents ability to cooperate regarding their child's interests when in a legal custody dispute.

Through the 2006 reform the law would also entail a more apparent child's perspective and thereafter Children and Parents' Code 6:2a stated that the *best interests of the child* would be decisive in any conclusion regarding legal custody. However a different statement is applied when approving an agreement regarding joint legal custody, which should be approved by the Social Welfare Board *unless it is clear that the agreement contradicts the best interests of the child*. Seeing it from a child's perspective, this difference in statements may be criticized according to the author, who thinks this causes a presumption towards joint legal custody. Presumptions stated in the law regarding the child's best interests are inconsistent with a child's perspective and that should not occur.

Sammanfattning

Syftet med denna framställning är att belysa och utreda problem som kan finnas med den nuvarande regleringen kring avtal om vårdnad och särskilt beträffande FB 6:6 2 st. som gäller avtal om gemensam vårdnad. FB 6:6 2 st. stadgar att avtal om gemensam vårdnad ska godkännas av socialnämnden om det inte är uppenbart att avtalet är oförenligt med barnets bästa.

Enligt FB 6:6 1 st. är det möjligt för föräldrar, om någon av dem har vårdnaden om ett gemensamt barn, att ingå avtal med varandra angående vårdnaden om barnet. För att avtalet ska bli giltigt ska det vara skriftligt och godkänt av socialnämnden. Beträffande godkännande av avtal om ensam vårdnad finns enbart den allmänna regeln i FB 6:2a att ta hänsyn till. Regeln är tillämplig för alla beslut som socialnämnder ska fatta.

Möjligheten att ingå gällande avtal om vårdnad infördes genom 1998 års reform som även innebar att föräldrar skulle kunna få gemensam vårdnad även om en av dem motsätter sig den vårdnadsformen. År 2006 skedde nästa reform av vårdnadsreglerna i FB och då kritiserades att praxis tolkat den nya regeln om gemensam vårdnad, även mot en av föräldrarnas vilja, som att det gällde en presumtion för gemensam vårdnad. Det uttalades därvid att någon presumtion för eller emot gemensam vårdnad inte bör gälla. Det infördes även en särskild regel som innebar att, vid tvist om vårdnaden, ska domstolen särskilt beakta föräldrarnas samarbetsförmåga rörande barnet vid valet av vårdnadsform. Lagen skulle också få ett tydligare barnperspektiv och FB 6:2a fick formuleringen att barnets bästa skulle vara *avgörande* vid alla beslut om vårdnad. En annorlunda formulering gäller dock alltså för beslut om att godkänna avtal om gemensam vårdnad, då dessa ska godkännas om det *inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa*. Denna skillnad kan, utifrån ett barnperspektiv, kritiseras enligt författaren som anser att detta uttrycker en presumtion för att gemensam vårdnad är till barnets bästa. Presumtioner i lag om vad barnets bästa innebär är oförenligt med ett barnperspektiv och bör inte förekomma anser författaren.

Förord

Skrivandet av denna uppsats innebär att jag snart lämnar den sista kursen på juristprogrammet bakom mig. Därför vill jag här passa på att säga tack till mamma Annelie och pappa Rickard samt Sonja för ovärderligt stöd under min studietid. Ett särskilt tack även till min syster Elina.

Jag vill också rikta ett tack till de familjerättssekreterare som ställt upp och bidragit med de intervjuer som redovisas i uppsatsen samt till min handledare Eva Ryrstedt för handledning och inspiration.

Lund, Maj 2011

Frida Nilsson

Förkortningar

AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
Barnkonventionen	Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter från år 1989
Ds	Departementsserien
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FL	Förvaltningslagen (1986:223)
HD	Högsta domstolen
JO	Riksdagens ombudsmän, Justitieombudsmännen
JT	Juridisk Tidskrift
Kap.	Kapitel, kapitlet
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
Prop.	Proposition
SKL	Sveriges Kommuner och Landsting
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
UtlL	Utlänningslagen (2005:716)

1 Inledning

1.1 Introduktion

För att föräldrar ska kunna ingå ett gällande, det vill säga verkställbart, avtal om vårdnad måste avtalet enligt FB 6:6 först godkännas av socialnämnden. I FB 6:2a stadgas att barnets bästa ska vara avgörande vid alla frågor som gäller vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av barnets bästa ska, enligt FB 6:2a 3 st., hänsyn tas till vad barnet vill, med barnets ålder och mognad taget i beaktande. FB 6:2a ska tillämpas av domstolar och myndigheter vid avgörande av sådana frågor. Socialnämnden ska bland annat tillämpa FB 6:2a vid prövningen av om föräldrars avtal om vårdnad ska godkännas.¹ I FB 6:6 2 st. anges dock vad som gäller specifikt då föräldrar vill ingå ett gällande avtal om att vårdnaden ska vara gemensam. Socialnämnden ska godkänna avtal om gemensam vårdnad om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa.²

Det finns alltså en specifik regel beträffande godkännande av avtal om gemensam vårdnad – *inte uppenbart oförenligt med barnets bästa* – som alltså har en annan ordalydelse än det generella bedömningskriteriet FB 6:2a – *till barnets bästa*. Därmed kommer frågan om godkännande av ett avtal om ensam respektive gemensam vårdnad till uttryck på olika sätt i lagen. Framställningen kommer att inriktas på att behandla denna skillnad.

1.2 Syfte och frågeställningar

Framställningens syfte är att belysa och utreda några av de problem som kan finnas med den nuvarande regleringen kring avtal om vårdnad. Särskilt kommer regleringen beträffande avtal om gemensam vårdnad i FB 6:6 2 st. att behandlas.

Avsikten är att ovan nämnt syfte ska uppnås genom att besvara följande frågor.

- Hur förhåller sig regeln i FB 6:6 2 st., som stadgar att socialnämnden ska godkänna ett avtal om gemensam vårdnad om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa, till bestämmelsen i FB 6:2a som stadgar att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad?
- Gäller en presumtion för att gemensam vårdnad är det bästa för barnet när det gäller vårdnadsavtal?

¹ Walin och Vängby, Föräldrabalken (8 december 2012, Zeteo) kommentaren till 6:2a.

² FB 6:6 2 st.

- Sker det en mindre noggrann granskning av att avtalet verkligen uppfyller kravet på vad som är barnets bästa i de fall då föräldrarna vill avtala om att vårdnaden ska vara gemensam?

1.3 Metod, disposition och avgränsning

Utgångspunkt

Möjligheten för föräldrar att ingå gällande avtal om vårdnad infördes genom 1998 års reform.³ Denna reform kom sedan att analyseras av 2002 års vårdnadskommitté vars betänkande utgjorde bakgrunden till reformen av vårdnadsreglerna år 2006.⁴ En avsikt med 2006 års reform var att förtydliga barnperspektivet i lagen genom att ange att barnets bästa ska vara *avgörande* för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.⁵ Detta barnperspektiv betyder, enligt prop. 2005/06:99, att beslutsfattare ska betrakta omständigheterna i det enskilda fallet utifrån *barnets synvinkel*. Innebörden av detta är att försöka förstå barnet, utreda hur barnet ser på situationen som han eller hon befinner sig i och de förändringar som kan komma att ske samt undersöka hur olika lösningar kommer att påverka barnet. Barnperspektivets grundval är aktningen för barnets integritet samt att han eller hon är värdefull såsom människa.⁶ Eftersom avtal om vårdnad är ämnet för uppsatsen har författaren valt att använda det barnperspektiv som förespråkas i vårdnadsreformen år 2006 såsom utgångspunkt för denna uppsats. Detta kommer till uttryck i uppsatsen på i huvudsak följande sätt. Uppsatsens frågeställningar framställs mot bakgrund av problem som författaren har funnit med den nuvarande regleringen av avtal om vårdnad. Dessa problem har identifierats utifrån sådant som enligt författaren inte stämmer överens med barnperspektivet. Vidare kommer dessa frågor att besvaras genom att det presenterade materialet analyseras utifrån barnperspektivet.

Metod och material

För att besvara de frågor som uppställs i denna framställning har författaren tillämpat två olika metoder. Huvudsakligen har författaren tillämpat den rättsdogmatiska metoden. Således har lagen, förarbeten, viss praxis samt doktrin som kan bidra till utredningen, studerats. Författaren tar även upp någon relevant statistik kring familjerättsliga avtal mellan föräldrar som publicerats på Socialstyrelsens hemsida på internet. För att kunna presentera material av mer praktisk karaktär har författaren använt Socialstyrelsens publikation till stöd för rättstillämpningen och handläggningen inom socialtjänstens familjerätt. Härutöver har författaren använt en empirisk metod. Viss del av materialet⁷ har erhållits genom att genomföra tre intervjuer med familjerättssekreterare som arbetar för olika socialnämnder.

³ Prop. 1997/98:7 s. 81 och prop. 2005/06:99, s. 34.

⁴ Prop. 2005/06:99, s. 33.

⁵ Prop. 2005/06:99, s. 1.

⁶ Prop. 2005/06:99 s. 39.

⁷ Under rubriken 3.3 Avtal om vårdnad i praktiken.

Den sistnämnda metoden har författaren tillämpat som ett komplement till den rättsdogmatiska metoden för att kunna presentera några praktiska exempel. Intervjuerna har hållits för att visa hur några personer, som i sitt yrke ska ta ställning till om avtal om vårdnad ska godkännas, i praktiken tillämpar de regler som gäller för detta. På så vis framkommer några exempel på hur reglerna kring godkännande av avtal om vårdnad kan tolkas. Detta finner författaren vara av särskilt intresse eftersom avtal om vårdnad aldrig prövas av domstol och det således inte kan bli tal om någon rättspraxis. Samtliga familjerättssekreterare som har intervjuats är utbildade socionomer. Intervjuerna har genomförts muntligen på respektive kontor med ljudupptagning som hjälpmedel. Därefter har urval och transkribering gjorts vilket har resulterat i det textmaterial som presenteras i uppsatsen. I de rättsfall som kommer att tas upp har HD dömt i vårdnadsfrågor med tillämpning av regleringen av vårdnad efter 1998 respektive 2006 års reformer. Författarens avsikt med att presentera dessa är främst att visa vad HD har uttalat i sina domskäl om vad som anses vara till barnets bästa vid val av ensam eller gemensam vårdnad.

Disposition

Regleringen av avtal om vårdnad behandlas i denna framställning mot en inledande bakgrund om ensam respektive gemensam vårdnad. Något kommer även sägas om begreppet barnets bästa. De två senaste större reformerna som vidtagits gällande vårdnadsreglerna, år 1998 och 2006, kommer att tas upp i denna bakgrund. Eftersom reglering om avtal om vårdnad som tidigare hade införts i Finland utgjorde modell vid införandet av motsvarande regler i Sverige⁸ kommer denna finländska modell att kort beröras. Under ett särskilt avsnitt kommer sedan vad som gäller för just avtal om vårdnad att tas upp samt resultatet av intervjuerna att redovisas. Slutligen avser författaren att närmare diskutera de frågor som angivits ovan genom en analys. I en avslutande diskussion gör författaren en sammanfattning av sina slutsatser och anlägger härmed ett visst de lege ferenda resonemang utifrån sina åsikter, baserade på det barnperspektiv som tidigare nämnts.

Avgränsningar

Författaren har valt att avgränsa uppsatsen till att fokusera på 1998 års reform då möjligheten att ingå juridiskt gällande avtal om vårdnad infördes samt nästföljande större reform av vårdnadsregleringen, 2006 års reform. Föräldrar kan ingå avtal även om gemensamma barns boende och umgänge på liknande sätt som gäller för avtal om vårdnad.⁹ Ibland gäller även samma regler eller uttalanden i exempelvis doktrin, för dessa tre typer av avtal. Emellertid har författaren valt att inte närmare behandla avtal om boende och umgänge för att istället fokusera på avtal om vårdnad. Angående uppsatsens terminologi kan nämnas att benämningen *1998 års reform* används för att beteckna den reform av vårdnadsreglerna som baseras på

⁸ SOU 1991:106, s. 61 och 64 samt prop. 1997/98:7, s. 81.

⁹ Se FB 6:14a 2 st. och 6:15a 3 st.

prop. 1997/98:7 samt uttrycket *2006 års reform* för den reform som baseras på prop. 2005/06:99.

2 Bakgrund

2.1 Ett stadgande om avtal om vårdnad införs i svensk rätt

Den finländska modellen

Socialnämndens och domstolens olika arbetsuppgifter beträffande mål om vårdnad diskuterades i SOU 1991:106. Mer specifikt gällde diskussionen om viss del av domstolarnas ansvarsområde skulle åläggas socialnämnderna. Detta skulle då ske genom att svensk rätt skulle genomgå en liknande reform som finländsk rätt. I SOU 1991:106 görs en beskrivning av den förändring som skett i Finland och som i den utredningen benämns *den finländska modellen*.¹⁰ Nedan framförs huvudpunkterna i denna modell.

År 1984 ändrades den finländska rätten på så vis att föräldrar till stor del själva skulle kunna besluta i vissa familjerättsliga frågor genom att ingå ett avtal som socialnämnden därefter fastställde. Ett sådant avtal blev då giltigt och verkställbart på samma vis som en dom som vunnit laga kraft. Föräldrarnas avtalsmöjligheter omfattade bland annat beslut om att båda föräldrarna eller endast en av dem skulle ha vårdnaden om deras barn. Avtalet skulle vara nedtecknat och överlämnas till socialnämnden i barnets hemvistkommun för prövning innan det kunde bli giltigt. Vid denna bedömning av avtalet skulle socialnämnden ta hänsyn till vad som bedömdes vara det bästa för barnet samt barnets egen vilja.¹¹

I utredningen anfördes vidare att det i Finland rådde en mycket positiv inställning till att socialnämnderna, genom reformen, hade erhållit vissa uppgifter som tidigare ålegat domstolen. De anställda på socialförvaltningarna hade också blivit än mer engagerade i sin strävan för barns bästa. Det framkom inte något motstånd hos den finska befolkningen mot att söka hjälp av socialnämnden vid frågor om vårdnad. Möjligheten att kunna få denna hjälp hade även blivit allmänt känd i Finland.¹²

År 1988 godkändes 12 401 stycken familjerättsliga avtal i Finland. Ungefär en tredjedel av dem som vände sig till socialnämnden, för att reglera hur vårdnaden om deras barn skulle se ut, var nästintill överens i denna fråga. I sådana fall kunde föräldrarnas överenskommelse nedtecknas av den finska socialnämnden. Även i dessa mindre komplicerade fall hade nämnden oftast för vana att hålla två möten med föräldrarna. Anledningen till detta var att nämnden skulle kunna vara säker på att avtalet var lämpligt utifrån det bästa för barnet och föräldrarna. När föräldrarna inte var överens skulle

¹⁰ SOU 1991:106, s. 61.

¹¹ SOU 1991:106, s. 61.

¹² SOU 1991:106, s. 62.

socialnämnden arbeta för att hjälpa föräldrarna så att de skulle komma fram till en gemensam ståndpunkt som var förenlig med barnets bästa. Detta kunde exempelvis ske genom att samtala med både föräldrarna och barnet. Specialister inom till exempel barnpsykiatri kunde även medverka. När föräldrarna inte kom överens, vilket skedde i ungefär tio till femton procent av fallen, fick föräldrarna istället söka hjälp av domstol.¹³

Det blir möjligt att ingå juridiskt gällande avtal om vårdnad i Sverige

Den finländska modellen kom sedan att tas upp vid reformen av de svenska vårdnadsreglerna i FB genom prop. 1997/98:7. Regeringen föreslog därvid en möjlighet för föräldrar i Sverige att, likt den finländska modellen, kunna avtala om bland annat vårdnad om deras barn.¹⁴ En av avsikterna med 1998 års reform var att gemensam vårdnad skulle bli möjligt i fler fall. Denna reform avsåg även att göra det enklare för föräldrar att, så långt det är möjligt, på egen hand bestämma vårdnadsform för deras barn.¹⁵ För att avtal angående vårdnad skulle bli gällande föreslogs ett krav på att socialnämnden först skulle godkänna dem. Detta krav formulerades på så vis att socialnämnden skulle ge sitt godkännande till ett vårdnadsavtal om avtalsinnehållet var *till barnets bästa*. I de fall då avtalet innebar att föräldrarna skulle ha vårdnaden gemensamt skulle detta emellertid godkännas då det inte var *uppenbart oförenligt* med barnets bästa. Barnets egen uppfattning skulle vara en del av denna prövning, dock efter hänsynstagande till åldern och mognaden hos honom eller henne. Avtal som godkänts skulle därefter få samma giltighet som ett avgörande av domstol. Föräldrarna skulle alltså kunna ansöka om verkställighet av det som avtalats.¹⁶

I regeringens skäl för förslaget att införa en möjlighet för föräldrar att bestämma vårdnadsform genom avtal anfördes att flertalet föräldrar kommer överens om formen av vårdnad utan att vända sig till domstol. Genom att fortsätta den utveckling som skett med möjlighet till samarbetssamtal mellan föräldrarna, skulle sannolikt färre konflikter mellan föräldrar hamna i domstol, ansåg Vårdnadstvistutredningen. Enligt en utvärdering som Vårdnadstvistutredningen hade gjort beträffande samarbetssamtal var det troligast att de skulle utmynna i ett avtal om de inleddes innan en process i domstol hade startat. Att handlägga frågor om vårdnad genom rättegång i domstol skulle kunna leda till fler motsättningar mellan föräldrarna. Med anledning av detta ansågs det positivt att handläggning av vårdnadsfrågan skulle kunna ske utanför en rättslig prövning i domstol på ett sätt som inte skapar större motsättningar. En annan effekt av detta skulle kunna vara en minskad arbetsbörda för domstolarna. Den finländska modellen betraktades alltså som en potentiell väg att gå istället för traditionell rättegång i domstol.

¹³ SOU 1991:106, s. 62.

¹⁴ Prop. 1997/98:7 s. 80.

¹⁵ Prop. 1997/98:7 s. 1.

¹⁶ Prop. 1997/98:7 s. 80.

Vårdnadstvistutredningen visade på positiva lärdomar av modellen och ansåg att den borde finnas även i Sverige.¹⁷

Vad gäller frågan om vart föräldrar skulle kunna vända sig för att få hjälp med att ingå avtal och vem som skulle bedöma om detta motsvarar det bästa för barnet gjordes en jämförelse med vad som gällde för domstolsbeslut då föräldrarna är ense. Det anfördes att domstolen, normalt sett, i sådana fall ska fatta beslut om vårdnad som stämmer överens med vad båda föräldrarna vill. Domstolen har emellertid en skyldighet att se till att erforderlig utredning finns för att kunna fatta beslut i en indispositiv fråga såsom vårdnad. Innan frågan avgörs ska domstolen även ha gjort en bedömning av om det föräldrarna har enats om är förenligt med barnets bästa. Någon institution måste göra en sådan granskning även om frågan inte behandlas i domstol utan regleras genom avtal. Socialnämnden ansågs mest lämplig för denna uppgift.¹⁸ Generellt sett ska socialnämndens bedömning av avtal mellan föräldrar även motsvara den bedömning som ska vidtas av en domstol i fall då föräldrar är eniga. Således ska socialnämnden godkänna avtal om gemensam vårdnad om detta inte är *uppenbart oförenligt* med barnets bästa och avtal om ensam vårdnad ska godkännas om detta är *till barnets bästa*. Om socialnämnden finner att ett avtal inte uppfyller dessa krav bör nämnden ge föräldrarna förslaget att ändra avtalet så att det blir till barnets bästa. Socialnämnden ska däremot inte självständigt kunna besluta om att göra ändringar och redigera vad föräldrarna kommit överens om. En anledning som angavs härför var att en tvist ska prövas av domstol och socialnämnden ska enbart kunna ge, alternativt neka till att ge, sitt godkännande till ett avtal.¹⁹

För att socialnämnden skulle kunna göra en funktionell granskning av vårdnadsavtal ansågs det nödvändigt att nämnden skulle kunna få information beträffande barnet och hur lämpliga föräldrarna är som vårdnadshavare. Således var detta ett skäl för att socialnämndens möjlighet och ansvar för att godkänna, eller inte godkänna, avtal om vårdnad endast borde gälla barn som var folkbokförda i kommunen. Detta ansågs även vinna stöd av den då gällande regeln om vilka som omfattas av en kommuns skyldigheter, 3 § socialtjänstlagen (1980:620). Socialnämnden skulle enligt propositionen även få besluta om delegation av behörigheten att fatta beslut beträffande godkännande av avtal. Det skulle vara möjligt att låta en samtalsledare även fatta beslut om ett avtal skulle godkännas eller inte.²⁰

Enligt förarbetena torde sannolikt socialnämndens bedömning av vårdnadsavtal bli en okomplicerad arbetsuppgift. Dock skulle det kunna hända att föräldrarna själva inte prioriterar den lösning som bäst tillgodoser vad barnet behöver, framför den som är mest fördelaktig för dem själva. Att enbart registrera avtalen ansågs därmed inte räcka utan en bedömning av avtalen tycktes nödvändig. Granskningen av avtalen ska utgå ifrån att avtal

¹⁷ Prop. 1997/98:7 s. 80 f.

¹⁸ Prop. 1997/98:7 s. 81.

¹⁹ Prop. 1997/98:7 s. 86.

²⁰ Prop. 1997/98:7 s. 82.

mellan föräldrar ska vara till barnets bästa och detta medför vissa skyldigheter för den nämnd som har att ta ställning till avtalen. I propositionen uttalas att exempelvis *ekonomiska överväganden*, *rättvisetänkande* eller *en starkare förälders inflytande över en svagare förälder* skulle kunna medföra att barnets bästa ges bristfällig uppmärksamhet av föräldrarna när de kommer överens om något.²¹

Uppmärksammandet av barnets önskan, med hänsyn till hans eller hennes ålder och mognad, är en fundamental grundregel som även socialnämnden bör tillämpa vid sitt ställningstagande till avtal mellan föräldrar. Det bedömdes dock inte alltid vara nödvändigt för nämnden att undersöka barnets åsikt. Förhållandena i det enskilda fallet skulle emellertid ibland kunna föranleda ett sådant behov. Ett motiv till en mer noggrann granskning av om avtalet faktiskt är till barnets bästa skulle kunna uppkomma om det framkommer att barnet inte accepterar föräldrarnas överenskommelse.²²

Nästkommande reform

1998 års reform kom senare att bli föremål för granskning av 2002 års vårdnadskommitté. Kommitténs uppdrag innebar till stor del att bland annat analysera förändringarna som skett och regleringen gällande verkställighet av beslut och avtal. Kommitténs arbete utmynnade i betänkandet SOU 2005:43 *Vårdnad - Boende - Umgänge, Barnets bästa, föräldrars ansvar*, vilken ingått i lagstiftningsarbetet vid 2006 års reform.²³ Angående avtal om vårdnad och barnets inställning skrev vårdnadskommittén att socialnämnden i många fall inte har något samtal med barnet före godkännande av avtal.²⁴ Att socialnämnden låter barnet komma till tals, innan socialnämnden ger sitt godkännande till ett avtal ska dock vara en huvudregel.²⁵ Det är särskilt viktigt att socialnämnden undersöker barnets åsikt kring avtalet om nämnden vid en saklig bedömning av ett avtal blir tveksam till om det kan godtas utifrån ett barnperspektiv.²⁶ För det fall barnet inte själv får möjlighet att avge sina synpunkter på avtalet, exempelvis om det inte skulle vara lämpligt att tala med barnet, ska föräldrarna tillfrågas om barnets åsikt. Kommittén skriver att det i regel är vanligare att barn har åsikter då frågan gäller boende och umgänge, jämfört med då frågan gäller vårdnad.²⁷

Socialnämnden kan visserligen ofta ha som utgångspunkt att vad föräldrar enats om är positivt för barnet eftersom det i de flesta fall är bäst för barnet att föräldrarna kommer överens. Trots detta kan överenskommelsen bygga på annat än vad som är mest fördelaktigt för barnet, såsom en rättvis fördelning av barnet mellan föräldrarna.²⁸ Föräldrar beslutar sig inte sällan för hur vårdnaden om deras barn ska se ut utan inblandning av

²¹ Prop. 1997/98:7 s. 85.

²² Prop. 1997/98:7 s. 86.

²³ Prop. 2005/06:99 s. 33.

²⁴ SOU 2005:43, s. 217.

²⁵ SOU 2005:43, s. 217 och 219.

²⁶ SOU 2005:43, s. 218.

²⁷ SOU 2005:43, s. 219.

²⁸ SOU 2005:43, s. 218.

socialnämnden eller domstolen.²⁹ Någon granskning av huruvida den lösning föräldrarna har valt är till barnets bästa sker då inte. Emellertid är situationen då föräldrarna utan hjälp enas om ett beslut annorlunda jämfört med den situationen att de söker hjälp av staten med att få ett juridiskt giltigt och verkställbart avtal. Det kan råda vissa motsättningar mellan föräldrarna som medverkar till att de önskar ingå ett avtal eftersom det blir möjligt att verkställa. Offentliga organ får dock inte fastställa och medverka till lösningar som inte är till det bästa för barnet. En innebörd av detta är att barnet ska få säga vad han eller hon tycker om sina föräldrars avtal.³⁰

2.2 Något om gemensam vårdnad vid 1998 och 2006 års reformer

2.2.1 Ökad möjlighet att välja gemensam vårdnad efter 1998 års reform

Under senare årtionden har de lagändringar som skett av den svenska familjerätten präglats av en strävan mot gemensamt vårdnadsansvar för föräldrar, oavsett föräldrarnas civilstånd.³¹ Stegvis har även utsikterna för att föräldrar ska kunna ha gemensam vårdnad blivit bättre.³² Gemensam vårdnad har vid lagstiftningsarbete betraktats som en betydelsefull del i utvecklingen mot ett större fokus på barnets bästa.³³ Denna vårdnadsform har nämligen ansetts gynna vad som är bäst för barnet genom att låta båda föräldrarna bli mer tillgängliga för barnen.³⁴

Ett av syftena med den reform av FB som vidtogs år 1998 var att skapa ytterligare fler förutsättningar för att kunna döma till gemensam vårdnad.³⁵ I prop. 1997/98:7 föreslog regeringen att domstolen skulle ha möjlighet att neka en upplösning av gemensam vårdnad, eller välja gemensam vårdnad, mot en av föräldrarnas önskan om den vårdnadsformen ansågs bäst för barnet. Det anfördes att det är viktigt för barn att ha en välfungerande nära gemenskap med hans eller hennes båda föräldrar, att båda föräldrarna finns med i barnets liv och tar ansvar för honom eller henne. Detta ansågs lättare att uppnå om föräldrarna hade vårdnaden om barnet gemensamt, vilket samtidigt är den främsta avsikten med regler som innebär att båda föräldrarna görs juridiskt ansvariga för sina barn. Även då föräldrarna inte bor tillsammans gäller detta betraktelsesätt, vilket bestämmelserna i FB om

²⁹ SOU 2005:43, s. 217.

³⁰ SOU 2005:43, s. 218.

³¹ Singer, *Barnets bästa. Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 2012, s. 116.

³² Prop. 1997/98:7 s. 49.

³³ Prop. 1997/98:7 s. 49 och prop. 2005/06:99 s. 50.

³⁴ Prop. 2005/06:99 s. 50.

³⁵ Prop. 1997/98:7 s. 1.

vårdnad och umgänge grundar sig på. Det erinrades om att detta är en grundläggande princip som återfinns i artikel 18 i barnkonventionen.³⁶

Många gånger råder en konflikt mellan föräldrar som separerar eller har separerat. Det har ansetts att när föräldrarna har separerat gör ett gemensamt vårdnadsansvar om deras barn det enklare för dem att komma överens. Att de skulle tvingas besluta om vem av dem som fortsättningsvis skulle vara vårdnadshavare ansågs konfliktskapande. Förutsättningarna för samverkan när det gäller barnet, efter att föräldrarna har genomgått äktenskapsskillnad, ansågs även förbättras om de inte måste genomgå en rättslig process om vem som ska ha vårdnaden. Om föräldrarna klarar av att samverka gällande barnet kommer sannolikt detta göra det lättare även för barnet att kunna ha en bra relation till dem båda.³⁷ Det konstaterades att det troligen fanns en betydande samstämmighet kring att det oftast var bättre att föräldrarna hade vårdnaden tillsammans. Därmed fanns skäl för att låta gemensam vårdnad bli ett alternativ i än fler fall.³⁸

Vidare anfördes i prop. 1997/98:7 att för flertalet barn är det viktigast att de har en bra kontakt med båda sina föräldrar men också att de inte utsätts för motsättningar mellan föräldrarna. Gemensam vårdnad ansågs därför inte kunna fungera i vissa fall. Ensam vårdnad för en förälder skulle fortfarande kunna vara ett alternativ. En förälder ansågs inte alltid lämplig att ha vårdnaden om sitt barn, till exempel när han eller hon hade varit våldsam mot den andra föräldern eller barnet. Ett annat skäl för att endast en av föräldrarna skulle ha vårdnad om barnet var om det rådde en sådan allvarlig motsättning föräldrarna emellan att de inte kunde samarbeta kring barnet. I dessa fall tycktes det många gånger vara till barnets bästa att enbart en av föräldrarna hade vårdnaden om honom eller henne.³⁹ I de flesta fall då föräldrarna inte var sammanboende var det modern som hade barnet boende hos sig. Kritik riktades mot att i sådana fall välja gemensam vårdnad. Modern hade då nämligen ofta ensam hand om den löpande faktiska vårdnaden om barnet medan fadern ändå erhöll vårdnadshavarens privilegier i form av inflytande och befogenheter.⁴⁰ Vid både 1998 och 2006 års reformer framhölls att gemensam vårdnad dock borde eftersträvas i alla de situationer då detta skulle vara till barnets bästa.⁴¹

³⁶ Prop. 1997/98:7 sid 48 f.

³⁷ Singer, 2012, s.117.

³⁸ Prop. 1997/98:7 s. 49.

³⁹ Prop. 1997/98:7 s. 49.

⁴⁰ Prop. 1997/98:7 s. 49.

⁴¹ Prop. 1997/98:7 s. 50 och prop. 2005/06:99 s. 50.

2.2.2 Tolkning och tillämpning av regeln om gemensam vårdnad även mot en förälders önskan

Uppdraget för 2002 års vårdnadskommitté var, som ovan nämnts, att bland annat göra en granskning av hur domstolar och socialnämnder i praktiken hade kommit att tillämpa de bestämmelser som införts genom 1998 års reform.⁴² Kommittén kom fram till att domstolarna relativt ofta dömde att vårdnaden skulle vara gemensam trots att en förälder motsatte sig detta.⁴³ Det mest förekommande skälet för gemensam vårdnad i dessa fall var att föräldrarna inte ansågs ha så svåra problem med att samarbeta att detta vägde tyngre än de positiva aspekterna med gemensam vårdnad.⁴⁴ Allvarliga samarbetsproblem var annars en vanlig anledning till att en av föräldrarna faktiskt fick ensam vårdnad om barnet. Några fall där det beslutades om ensam vårdnad grundades på att den ena föräldern inte var lämplig att ha vårdnaden, eller inte ville ha vårdnad om barnet.⁴⁵ Domstolarna hade dock eventuellt underlåtit att framhålla allvaret av att det förekommit övergrepp inom familjen. Detta var fallet särskilt då en annan familjemedlem än barnet hade blivit utsatt för det direkta angreppet.⁴⁶ Av den utredning som kommittén hade företagit framgår det att det i mål om vårdnad förhållandevis ofta hävdades att det förekommit våld. Domstolarna dömde dock i nästan hälften av fallen till gemensam vårdnad trots sådana påståenden.⁴⁷ Ett flertal remissinstanser hade uttalat farhågor för att en risk att barnet tar skada inte observeras på det sätt som krävs av domstolarna.⁴⁸ Kommittén kom fram till att gemensam vårdnad alltid är oförenligt med barnets bästa om han eller hon blir drabbad av att föräldrarna verkligen har svårt för att samarbeta gällande honom eller henne, även om sådant samarbete till viss del är möjligt.⁴⁹

En sammanfattning av hur rättsläget gällande gemensam vårdnad framstod i praxis efter 1998 års reform gjordes i förarbetena till 2006 års reform. Härvid framhölls vad HD uttalat om hur regleringen skulle förstås. Bortsett från de fall då ingen av föräldrarna ville ha vårdnaden gemensamt skulle ensam vårdnad om barnet enbart komma ifråga då det kom fram särskilda omständigheter som talade emot gemensam vårdnad.⁵⁰ Uttalanden har gjorts vid 2006 års reform, och även i doktrin, att praxis efter 1998 års reform kunde anses innebära en presumtion för att föräldrar skulle ha gemensam

⁴² SOU 2005:43, s. 25 samt prop. 2005/06:99 s. 33.

⁴³ SOU 2005:43, s. 110 f.

⁴⁴ SOU 2005:43, s. 110.

⁴⁵ SOU 2005:43, s. 110.

⁴⁶ Prop. 2005/06:99 s. 49 f. och SOU 2005:43, s. 118.

⁴⁷ Prop. 2005/06:99 s. 41 och SOU 2005:43, s. 117 f.

⁴⁸ Prop. 2005/06:99 s. 41.

⁴⁹ SOU 2005:43, s. 114 f.

⁵⁰ Prop. 2005/06:99 s. 49 och SOU 2005:43, s. 110.

vårdnad om sina barn.⁵¹ FB 6:5 hade fått en ny lydelse efter 1998 års reform, med bakomliggande syftet att föräldrar alltid bör ha vårdnaden tillsammans då det är till barnets bästa.⁵² Detta ledde till att gemensam vårdnad kommit att anses som en principiell riktlinje för föräldrar.⁵³

Möjligheten för domstolar att döma till gemensam vårdnad mot en förälders vilja aktualiserades i fallet NJA 1999 s. 451.⁵⁴ I detta rättsfall hade tingsrätten och hovrätten tillerkänt modern vårdnaden om barnen. Fadern yrkade i HD att vårdnaden om barnen skulle vara gemensam vilket modern bestred. HD poängterade bland annat att den utökade möjlighet att döma till gemensam vårdnad som införts genom 1998 års reform avsåg att förbättra relationen mellan barn och deras båda föräldrar. HD anförde att det krävs att gemensam vårdnad är till barnets bästa samt att det i förarbetena inför 1998 års reform även tagits upp att ensam vårdnad dock måste anses vara till barnets bästa under vissa omständigheter. HD anförde sammanfattningsvis att de förändringar som skett genom 1998 års reform av vårdnadsreglerna måste anses betyda att lagen därefter utgår från att gemensam vårdnad vanligen är till barnets bästa. Om inte båda föräldrarna protesterade mot att ha gemensam vårdnad skulle, enligt HD, en av föräldrarna således få ensam vårdnad enbart när det hade kommit fram *särskilda omständigheter* som talade emot gemensam vårdnad. HD anförde i sina domskäl att utredningen i målet visade att det fanns förutsättningar för att föräldrarna skulle kunna ha gemensam vårdnad och att det skulle vara positivt för barnen om deras fader var mera involverad i deras liv. Båda föräldrarna tillsammans ansågs även utgöra en större tillgång för barnen än vad endast av föräldrarna skulle kunna ge dem. Enligt HD visade den utredning som förelåg i målet att båda föräldrarna kunde betraktas som kvalificerade att ha vårdnaden om barnen, men även att de inte kunde samarbeta utan problem. HD ansåg dock att de motsättningar som rådde mellan föräldrarna inte var av sådan art att det skulle leda till att det inte borde dömas till gemensam vårdnad. HD dömde därför till gemensam vårdnad.⁵⁵

NJA 1999 s. 451 kom sedan att betraktas som ett uttryck för att regleringen av vårdnad som gällde då förutsatte att föräldrar vanligen skulle ha gemensam vårdnad.⁵⁶ NJA 1999 s. 451 har tagits upp och citerats av HD i senare rättsfall, såsom i NJA 2000 s. 345.⁵⁷ Rättsfallet NJA 2000 s. 345 kom att ge ett konkret exempel på vad som kan utgöra en sådan omständighet som medför att ensam vårdnad kan komma ifråga.⁵⁸ I detta rättsfall hade

⁵¹ Prop. 2005/06:99 s. 49, SOU 2005:43, s. 112, Walin, och Vängby, Föräldrabalken (25 mars 2010, Zeteo) kommentaren till 6:5 samt Singer, 2012, s. 118 och 128 och *Samarbetsförmåga och gemensam vårdnad*, JT 2007-08, s.148.

⁵² Singer, 2012, s. 117 f.

⁵³ Singer, 2012, s. 118 samt Ryrstedt, *Twistlösning mellan separerade föräldrar - för barnets bästa*, SvJT 2007 s. 398 och *Konsensus – förutsättning eller belastning för gemensamt föräldraansvar?*, 2002, s. 11 ff. och 18.

⁵⁴ Prop. 2005/06:99 s. 49.

⁵⁵ NJA 1999 s. 451.

⁵⁶ Singer, 2012, s. 128.

⁵⁷ NJA 2000 s. 345.

⁵⁸ Prop. 2005/06:99 s. 49.

modern i HD anført att barnens far inte var lämplig att ha vårdnaden om barnen. Hon yrkade att HD skulle tillerkänna henne vårdnaden medan fadern bestred ändring av hovrättens dom om gemensam vårdnad. Fadern hade dömts för misshandel av modern och haft besöksförbud gentemot henne. Varken denna misshandel, eller vad som i övrigt framkommit i målet ledde enligt HD till att fadern nu kunde betraktas som en olämplig vårdnadshavare. Detta brott, vilket ägt rum i samband med faderns hämtning av barnen, utgjorde enligt HD däremot ett exempel på föräldrarnas besvär med att komma överens och kommunicera i frågor som rör barnen. HD kom fram till att motsättningarna mellan föräldrarna var av sådan allvarlig art att det inte var möjligt för dem att samverka gällande barnen. HD ansåg därmed att det var bäst för barnen att vårdnaden om dem tillföll modern ensam.⁵⁹

I NJA 2006 s. 26 yrkade fadern ensam vårdnad om sina barn efter separation från deras moder. Modern ville däremot att de fortsättningsvis skulle ha gemensam vårdnad. Föräldrarna hade flyttat isär efter att modern dömts för försök till dråp på fadern. HD anförde att möjligheten som finns att döma till gemensam vårdnad, trots att den ena föräldern motsätter sig det, ska tillämpas med eftertanke. Om den förälder, som motsätter sig gemensam vårdnad, framför relevanta argument för ensam vårdnad är det ofta mest lämpligt att hörsamma detta ansåg HD. När det finns en fara för att barnet tar skada av att båda föräldrarna har vårdnaden ska detta beaktas. Ibland känner sig en förälder orolig eller rädd på grund av den andra föräldern. Detta kan ha sin grund i misshandel eller andra kränkningar från den andra föräldern. Om föräldrarna har gemensam vårdnad om sitt barn i en sådan situation kan en följd bli att barnet inte känner den trygghet som han eller hon behöver. I rättsfallet NJA 2006 s. 26 hade fadern klargjort att han inte var beredd att överhuvudtaget ha någon omedelbar kommunikation med barnens mor, till följd av den fruktan han kände inför henne. HD tillerkände fadern ensam vårdnad om barnen. Detta grundades på att föräldrarna inte kunde diskutera barnen direkt med varandra. HD ansåg därmed att det inte var till barnens bästa att vårdnaden var gemensam.⁶⁰

2.2.3 Ett reformbehov efter 1998 års reform

Föräldrar som har gemensam vårdnad måste kunna nå enighet i alla de frågor som rör barnet som en domstol inte kan fatta beslut om. Ska föräldrar samarbeta för att de måste lösa olika frågor gemensamt, och de har separerat eller aldrig bott med varandra, kan problem lätt tänkas uppstå. De kan dels ha skilda åsikter i frågor angående barnet men situationen i sig kan även möjliggöra maktutövning och sabotage. Denna vårdnadsform kan medföra en fara för att integriteten hos den vårdnadshavare som svarar för den dagliga vården av barnet kränks. En följd av ett gemensamt rättsligt ansvar för barnet är alltså ett minskat oberoende för den som svarar för den faktiska vårdnaden.⁶¹

⁵⁹ NJA 2000 s. 345.

⁶⁰ NJA 2006 s. 26.

⁶¹ Ryrstedt, 2002, sid 18.

En avsikt är att båda föräldrarna blir mer aktiva när det gäller barnet genom ett gemensamt rättsligt ansvar för honom eller henne. Bortsett från frågan om var barnet ska bo och hur umgänget mellan barnet och föräldrarna ska se ut kan frågor som gäller omständigheter i barnets liv endast avgöras av vårdnadshavarna. Rätten prövar inte de övriga frågor som är kopplade till vårdnad som kan bli tvistiga mellan föräldrar. Att yrka ensam vårdnad är den enda åtgärd som en vårdnadshavare kan vidta då han eller hon anser att samarbetet inte fungerar med den andra vårdnadshavaren. Ett sådant yrkande kommer dock troligtvis inte att bifallas enbart på den grunden att föräldrarna har skilda åsikter i en fråga. Det torde alltså krävas mer för att anse att samarbetssvårigheterna är så djupa att gemensam vårdnad inte skulle betraktas vara bäst för barnet. I sådana fall skulle yrkandet om ensam vårdnad bifallas om barnet själv vill detta, och samtidigt har en ålder och grad av utveckling som medför att rätten finner det omöjligt att kunna döma i strid med denna önskan.⁶²

Ryrstedt skriver att vid tiden före 1998 års reform, hade föräldrar gemensam vårdnad om de var överens om det, eller åtminstone så länge inte någon av dem motsatte sig det. Föräldrar var även medvetna om möjligheten att inte ha gemensam vårdnad om någon av dem inte längre ville detta. Situationen som råder efter 1998 års reform skiljer sig således från situationen som den lagändringen kunnat utgå ifrån. Enligt Ryrstedt förefaller det vara så att det vid 1998 års reform inte har tagits hänsyn till vissa av de problem som kan föreligga mellan föräldrar. Då föräldrar som har svårigheter att samarbeta ändå kan få gemensam vårdnad kan resultatet bli ett mer statiskt system.⁶³

Det framhölls vid 2006 års reform att föräldrarnas samarbetsförmåga rörande barnet är mycket viktig. Barnet blir lidande om föräldrarna varken kan eller vill prioritera det bästa för barnet framför sina egna meningsskiljaktigheter. I sådana fall kan det stå i strid med vad som är bäst för barnet att de har gemensam vårdnad, trots att motsättningarna mellan föräldrarna inte bedöms vara så besvärliga att de inte alls skulle kunna lösa frågor tillsammans. Det får i sådana situationer inte beslutas att föräldrarna ska ha gemensam vårdnad om barnet i syfte att få dem att samverka.⁶⁴

Såsom påpekats redan vid 1998 års reform, måste det ske en noggrann prövning av huruvida vårdnaden ska tillfalla föräldrarna gemensamt i strid med en förälders vilja. Beslut om att vårdnaden ska vara gemensam trots att den ena föräldern motsätter sig det får inte på något vis ske vanemässigt. De argument som en förälder anför emot gemensam vårdnad måste i varje fall prövas. Särskilt gäller detta när det finns påståenden om att den andra föräldern utövat våld. När barnet eller någon annan i familjen blir utsatt för kränkningar av en av föräldrarna är det i regel till det bästa för barnet att den föräldern inte har del i vårdnaden. Även om det på ytan ser ut att vara möjligt, kan föräldrar som har gemensam vårdnad inte ge barnet erforderlig

⁶² Ryrstedt, 2002, sid 18 f.

⁶³ Ryrstedt, 2002, s. 19.

⁶⁴ Prop. 2005/06:99 s. 51.

omtanke, säkerhet och en harmonisk tillvaro, då den ena av dem utsätter någon annan familjemedlem för kränkning.⁶⁵ Det kan ofta med säkerhet sägas vara bäst för barnet att han eller hon och båda föräldrarna står varandra nära och har en välfungerande relation. Barnet ska dock inte tvingas ha en kontakt med en förälder oavsett omständigheterna. Risken för att barnet far illa ska provas. Finns det en sådan fara för barnet bör den omständigheten tillmätas stor vikt i domstolens sammantagna bedömning av förhållandena i ett mål om vårdnad.⁶⁶

Som ovan har nämnts konstaterades vid 2006 års reform att praxis som bildats efter 1998 års reform kunde tolkas som att det rådde en presumtion för gemensam vårdnad.⁶⁷ Vidare sades att det istället bör vara de personliga omständigheterna i det specifika fallet som blir avgörande för innebörden av barnets bästa. Det är därmed inte lämpligt att det förekommer någon presumtion för en viss vårdnadsform.⁶⁸ Vid valet av vårdnadsform ansågs, vid 2006 års reform, det finnas ett behov av ett nytt stadgande. Vikten av samarbete mellan föräldrarna beträffande barnet skulle poängteras i lagen.⁶⁹ Det föreslogs att domstolen, vid beslut om vårdnadsform, ska ta särskild hänsyn till föräldrarnas samarbetsförmåga beträffande barnet.⁷⁰ Förhoppningen var att detta skulle leda till en något förändrad rättstillämpning gällande beslut om vårdnad mot en förälders vilja.⁷¹ Det ansågs dock att domstolen även framledes skulle kunna döma till gemensam vårdnad om detta ansågs bäst för barnet, även om en av föräldrarna motsätter sig att ha gemensam vårdnad.⁷² I regel bör det vara en förutsättning för gemensam vårdnad att föräldrarna kan samarbeta utan alltför stora konflikter. När det finns motsättningar mellan föräldrarna måste de ha förmåga att kunna hantera dessa utan att barnet tar skada.⁷³ Syftet var således inte att en förälders motstånd till gemensam vårdnad skulle vara ett absolut hinder mot att döma till gemensam vårdnad, såsom före 1998 års reform.⁷⁴

2.2.4 En ny lagstadgad bedömningsgrund vid val av vårdnadsform

Stadgandet i FB 6:5 2 st. som införts genom 2006 års reform, om att särskilt avseende ska fästas vid föräldrarnas samarbetsförmåga prövades i NJA 2007 s. 382. I rättsfallet yrkade modern att hon ensam skulle få vårdnaden om sitt barn på grund av svårigheter att samarbeta med barnets far. Fadern ansåg å sin sida att det var bäst för barnet att vårdnaden förblev gemensam. HD

⁶⁵ Prop. 2005/06:99 s. 50 f.

⁶⁶ Prop. 2005/06:99 s. 42.

⁶⁷ Prop. 2005/06:99 s. 49.

⁶⁸ Prop. 2005/06:99 s. 51 och SOU 2005:43, s. 112 f.

⁶⁹ Prop. 2005/06:99 s. 51.

⁷⁰ Prop. 2005/06:99 s. 48.

⁷¹ Prop. 2005/06:99 s. 51.

⁷² Prop. 2005/06:99 s. 50.

⁷³ Prop. 2005/06:99 s. 51.

⁷⁴ Singer, JT 2007-08, s.148.

anförde i sina domskäl att sedan barnet i fallet var fyra månader gammal hade det pågått tvist mellan föräldrarna i domstol angående vårdnad, boende och umgänge gällande deras dotter. Det kan nämnas att då tvisten skulle avgöras i HD var barnet tre år. HD anför att en förutsättning för att föräldrarna ska kunna ha gemensam vårdnad är att det finns en verklig chans för dem själva att på ett godtagbart sätt tillsammans komma fram till beslut gällande barnet. De måste kunna lösa situationer där de tänker olika, utan att det går ut över barnet. Motsättningar som inte anses förhindra att föräldrarna i framtiden kan lösa frågor gällande barnet tillsammans och på ett lämpligt sätt bör däremot inte utesluta möjligheten till gemensam vårdnad. I detta fall hade föräldrarnas problem med att samarbeta beträffande barnet resulterat i att de varit tvungna att vända sig till domstol. HD ansåg att föräldrarnas umgängesyorkanden, samt vad tingsrätten tidigare beslutat angående umgänget, utgjorde exempel på föräldrarnas samarbetsproblem. Dessa problem ansågs av HD vara så betydande att det inte kunde anses bäst för barnet att föräldrarna hade vårdnaden gemensamt. HD tillerkände modern ensam vårdnad om barnet.⁷⁵

Tidigare hade föräldrar ibland tvingats till samarbete, genom att domstolen dömt att de skulle ha gemensam vårdnad. Rättsfallet NJA 2007 s. 382 betonar att det inte får dömas till gemensam vårdnad i sådant syfte. Det kan emellertid anses något oklart när föräldrars problem att samarbeta med varandra är tillräckligt allvarliga för att gemensam vårdnad inte ska kunna komma ifråga.⁷⁶ HD fann att föräldrarnas återkommande domstolsprocesser beträffande frågor som rör barnet, utgjorde ett bevis på att de inte kunde samarbeta. Detta kan medföra en fara för att en förälder som inte vill ha gemensam vårdnad kan tvista om detta tills domstolen kommer att döma till ensam vårdnad. Således kan det, såsom gällde före 1998 års reform, åter bli så att domstolen inte kan döma till gemensam vårdnad om en av föräldrarna inte vill detta.⁷⁷

Genom 2006 års reform blev alltså föräldrars samarbetsförmåga en särskild bedömningsgrund vid frågan om vilken vårdnadsform som ska väljas.⁷⁸ Ryrstedt skriver att detta skulle kunna betraktas som en strävan tillbaka till rättsläget före 1998 års reform. Hon anser dock att denna lagändring bland annat ska ses som en insikt om att barnets behov ska vara det centrala vid bedömningen av vad som egentligen är barnets bästa. Vidare anser hon att innebörden av lagens nya formulering bland annat är en förändring av presumptionen för gemensam vårdnad. Numera krävs en tro på att det finns en förmåga hos föräldrarna att kunna samarbeta gällande barnet för att gemensam vårdnad ska beslutas.⁷⁹

⁷⁵ NJA 2007 s. 382.

⁷⁶ Singer, JT 2007-08, s.151.

⁷⁷ Singer, JT 2007-08, s.154 f.

⁷⁸ Prop. 2005/06:99, s. 48 och FB 6:5 2 st.

⁷⁹ Ryrstedt, SvJT 2007, s. 398.

2.3 Barnets bästa – ett avgörande rekvisit vid domstols och socialnämnds beslut

2.3.1 Beslut enligt Föräldrabalken

Portalparagrafen FB 6:2a införs

Vid 1998 års reform föreslogs att det skulle tilläggas en inledande generell bestämmelse om barnets bästa i FB 6 kap. Detta skulle vara ett övergripande stadgande med syfte att sätta barnets bästa i fokus. Vid domstolars, men även socialnämnders, samtliga beslut i frågor om bland annat vårdnad skulle barnets bästa vara avgörande enligt den föreslagna portalparagrafen. Genom 1998 års reform infördes följaktligen FB 6:2a. Bestämmelsen angav då att *barnets bästa* skulle komma i *främsta rummet* när frågor om vårdnad, boende och umgänge gällande barnet skulle avgöras. Vid tiden för införandet av FB 6:2a uttrycktes emellertid redan i ett flertal av paragraferna i FB 6 kap, att domstolen skulle fatta beslut utifrån *barnets bästa*. Vårdnadstvistutredningen hade föreslagit att, i samband med införandet av en sådan ny bestämmelse, skulle vissa stadganden i FB 6 kap. uteslutas. De formuleringar som motsvarade den föreslagna portalparagrafens lydelse kunde enligt vårdnadstvistutredningen tas bort. Det ansågs däremot lämpligt att behålla de regler som på olika sätt hänvisade till barnets bästa, men som hade något annorlunda ordalydelse. Enligt regeringens förslag skulle istället samtliga dessa bestämmelser stå kvar. Det ansågs annars kunna bli problematiskt att överblicka och tillämpa bestämmelserna. Den föreslagna regeln skulle införas för att poängtera den grundläggande principen om barnets bästa. Avsikten var att denna regel skulle ha karaktären av en portalparagraf och gälla parallellt med övriga stadganden med mera konkret innehåll.⁸⁰

Efter 1998 års reform fanns det alltså kvar referenser till barnets bästa i andra lagrum än FB 6:2a.⁸¹ Den lydelse av FB 6:6 som gällde då angav, till skillnad från nu, även vad som gällde specifikt för avtal om ensam vårdnad. Om föräldrarna hade avtalat om ensam vårdnad stadgades nämligen att socialnämnden skulle godkänna avtalet om det som hade överenskommits var *till barnets bästa*.⁸² Flera referenser till barnets bästa ansågs dock inte längre ha någon funktion vid 2006 års reform då det istället föreslogs en omformulering av FB 6:2a. De uttryck som ansågs onödiga togs då således bort från FB 6 kap. Det ansågs dock att vissa uttryck, bland annat *uppenbart oförenligt med barnets bästa* i FB 6:6 2 st., borde vara kvar. I propositionen hänvisas i detta sammanhang till en tidigare departementspromemoria⁸³, vad

⁸⁰ Prop. 1997/98:7 s. 46 f.

⁸¹ Prop. 2005/06:99 s. 40.

⁸² Se 6:6 lag (1998:319) om ändring i föräldrabalken samt dess ikraftträdande- och övergångsbestämmelser och FB 6:6.

⁸³ Ds 1999:57 *Gemensam vårdnad för ogifta föräldrar samt en språklig och redaktionell översyn av reglerna i 6 kap. föräldrabalken*.

gäller en eventuell synkronisering av reglerna i FB 6 kap. om barnets bästa.⁸⁴ I denna promemoria anförts att reglering om vårdnad sedan en lång tid tillbaka har utgått ifrån barnets bästa. På så vis kan innehållet i FB 6 kap. anses spegla lagstiftarens syn på vad som i olika situationer normalt stämmer överens med barnets bästa.⁸⁵ I samma promemoria anförts vidare att uttrycket i FB 6:6 2 st., att föräldrar får gemensam vårdnad genom avtal om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa, skulle kunna tolkas felaktigt. Det skulle nämligen kunna anses att föräldrarna kan få gemensam vårdnad även när det inte är till *barnets bästa*, eller är *oförenligt med barnets bästa* såvida det inte är *uppenbart* att det strider mot barnets bästa. Avsikten med regelns utformning är istället att uttrycka att då föräldrarna kan komma överens är ett gemensamt vårdnadsansvar så värdefullt för barnet att ensam vårdnad sällan bör aktualiseras i sådana fall. En förälder borde då bara få ensam vårdnad om den andra föräldern är gravt oförmögen att kunna ha vårdnad om barnet. Lagstiftaren anser att gemensam vårdnad är till barnets bästa i många fall. Detta kommer till uttryck i FB 6:2a 2 st. som stadgar att en kontakt som är nära och god mellan ett barn och hans eller hennes båda föräldrar är ett behov hos barnet som ska tillmätas särskild hänsyn.⁸⁶

FB 6:5 3 st., 6:6 2 st. och 6:8 1 st. utgör exempel på sådana bestämmelser i FB 6 kap. vari prövningen av barnets bästa fortfarande anges mer specifikt. De stadganden som inte ansågs ange något ytterligare jämfört med grundregeln hade dock kommit att uteslutas ur kapitlet i syfte att åstadkomma en tydligare ordning.⁸⁷ Numera anger FB 6:6 2 st. endast vad som gäller för att godkänna avtal om gemensam vårdnad.⁸⁸

Barnperspektivet lyfts fram

FB 6:2a stadgade vid tiden för 2006 års reform att barnets bästa skulle komma *i främsta rummet* vid avgörande av frågor om bland annat vårdnad.⁸⁹ Detta lagrum fick en ny formulering genom 2006 års reform.⁹⁰ Vid denna reform ansågs att lagen på ett än mer uppenbart sätt skulle framhäva barnets synvinkel.⁹¹ Efter 2006 års reform anges därför numera i FB 6:2a att barnets bästa ska vara *avgörande* vid alla beslut rörande vårdnad, boende eller umgänge.⁹² Genom denna ändring skulle FB på ett tydligare sätt uttrycka att när beslut fattas, eller andra åtgärder vidtas som berör barn, ska detta ske utifrån ett *barnperspektiv*.⁹³ I propositionen beskrevs detta barnperspektiv som en princip vilken även återfinns i

⁸⁴ Prop. 2005/06:99 s. 40.

⁸⁵ Ds 1999:57 s. 90 f.

⁸⁶ Ds 1999:57 s. 92.

⁸⁷ Prop. 2005/06:99 s. 40 och Walin och Vängby, Föräldrabalken (17 juni 2010, Zeteeo) kommentaren till 6:2a.

⁸⁸ FB 6:6 2 st.

⁸⁹ Prop. 2005/06:99 s. 39.

⁹⁰ FB 6:2a, prop. 2005/06:99 s. 38 ff. och 85.

⁹¹ Prop. 2005/06:99 s. 38.

⁹² FB 6:2a och prop. 2005/06:99, s. 38 ff.

⁹³ Prop. 2005/06:99 s. 38.

barnkonventionens artikel 3 om barnets bästa, samt artikel 12 om rätten för barn att få avge sin åsikt.⁹⁴

2.3.2 Bedömningen av barnets bästa

Sedan 2006 års reform stadgas i FB 6:2a 2 st. att då det bästa för barnet ska bestämmas ska särskilt avseende fästas vid faran för att barnet eller någon annan familjemedlem blir utsatt för övergrepp eller att barnet olovligt blir bortfört, kvarhålls eller på annat vis kommer att ta skada.⁹⁵ Särskilt avseende ska även fästas vid barnets kontakt med båda föräldrarna. De i FB 6:2a 2 st. angivna faktorerna utgör exempel på förhållanden som lagstiftaren har avsett att speciellt observera och som i varje fall ska ingå i övervägandena av vad som är barnets bästa. Dessa omständigheter måste dock inte anses som de absolut viktigaste faktorerna. För ett barn kan det finnas andra exempel på omständigheter som är av lika eller större betydelse.⁹⁶ Enligt FB 6:2a 3 st., ska hänsyn även tas till vad barnet vill, med barnets ålder och mognad taget i beaktande.⁹⁷

Beslutsfattande och annat agerande som berör barn ska, enligt vad som anförts ovan, ske utifrån ett barnperspektiv. Detta betyder att beslutsfattaren ska försöka betrakta omständigheterna i det enskilda fallet utifrån barnets synvinkel. Den som ska fatta ett beslut ska även undersöka hur olika lösningar kommer att påverka barnet. Vid samtliga frågor rörande vårdnad är det nödvändigt att utreda hur barnet ser på situationen som han eller hon befinner sig i samt de förändringar som kan komma att ske. Barnperspektivets grundval är aktningen för barnets integritet samt barns värde som människa. Beslutsfattare ska höra vad barnet säger och respektera honom eller henne såsom en egen person med egna åsikter.⁹⁸

Andra omständigheter än barnets bästa, som till exempel vad som kan anses rättvist mellan föräldrar, eller föräldrars egna behov av umgänge med barnet, får inte äga företräde vid beslut om vårdnad. Före ett sådant beslut, då barnets bästa ska vara avgörande, kan dock även andra omständigheter tas i beaktande. Emellertid finns det i många fall ett samband mellan vad som är bra för föräldrarna och vad som är bra för barnet. Livssituationen måste vara acceptabel för föräldrarna för att barnet ska ha en så bra tillvaro som möjligt. Annars finns det risk för att konflikter skapas mellan föräldrarna som påverkar barnet negativt. Trots denna påverkan som föräldrarna kan ha på barnet måste emellertid fördelarna för barnet vara det centrala.⁹⁹ Beslutsfattandet ska dock inte nödvändigtvis i varje fall ske enligt barnets önskan. Uppgiften att fatta ett beslut, och vara ansvarig för detta, ska

⁹⁴ Prop. 2005/06:99 s. 38 f.

⁹⁵ FB 6: 2a 2 st. och prop. 2005/06:99 s. 41.

⁹⁶ Walin och Vängby, Föräldrabalken (19 juni 2010, Zeteo) kommentaren till 6:2a.

⁹⁷ FB 6:2a 3 st.

⁹⁸ Prop. 2005/06:99 s. 38 och Walin och Vängby, Föräldrabalken (17 juni 2010, Zeteo) kommentaren till 6:2a.

⁹⁹ Walin och Vängby, Föräldrabalken (17 juni 2010, Zeteo) kommentaren till 6:2a.

vidtas av en vuxen person med utgångspunkt i hans eller hennes kunskap och lärdomar.¹⁰⁰

Värderingar utifrån beslutsfattarens tycke och omdöme ligger i större eller mindre grad till grund för varje beslut i ärenden som rör barn. Frågan om det är möjligt och önskvärt att dessa skönsbedömningar inskränks för att istället använda en bedömning med fastare ramar har ställts. För en sådan lösning talar rättsäkerheten som den medför, då tillämpningen av lagen blir enklare att förutse. Att domstolen får göra en fri bedömning efter sitt omdöme vid beslut i frågor som rör barn, har emellertid ansetts positivt eftersom rätten då i större utsträckning kan ta hänsyn till vad ett enskilt barn behöver.¹⁰¹

När barnets bästa ska bedömas kan det inte ske på rutinmässigt sätt efter vissa mallar. Begreppet barnets bästa är inte oföränderligt och det får sitt innehåll utifrån barnets situation i det specifika fallet. Med tidens förlopp och förändringen av samhället ändras även vad som anses vara barnets bästa. De faktorer som nämns i FB 6:2a 2 st. och 3 st. utgör inte någon fullständig exemplifiering av vad som ska vägas in i bedömningen. Samtliga omständigheter ska beaktas angående barnets fysiska och psykiska hälsa och utveckling samt följderna för barnet på både kort och lång sikt. Vägledning kan även sökas i FB 6:1 som anger fundamentala rättigheter för barn. Domstolen eller socialnämnden måste ta ställning till hur barnets behov av en bra uppfostran, trygghet och omsorg på bästa sätt kan tillfredsställas i det enskilda fallet. Det ska också prövas hur föräldrarna kan tillmötesgå andra krav som ställs på vårdnadshavare. Vidare kan löpande kontakter med även andra personer i barnets tillvaro än föräldrar och släktingar, vara relevanta i detta sammanhang. Exempelvis nämns i doktrin vänner, personal på daghem och lärare. De effekter som ett byte av miljö skulle kunna få för barnet får beaktas såsom en av faktorerna som är av vikt för barnet.¹⁰²

Grunden för ett beslut i en tvist gällande vårdnad bör förvisso vara en enskild bedömning av vad som är det bästa för barnet. Många gånger är dock båda föräldrarna kvalificerade att ha vårdnad om ett barn och då blir det svårare att komma fram till ett beslut genom att se till föräldrarnas lämplighet. I rättspraxis finns det en benägenhet att vid sådana svårigheter använda presumtioner om vad som i regel är mest lämpligt.¹⁰³

2.3.3 Innebörden av barnets bästa

Innebörden av begreppet barnets bästa är inte preciserat i FB 6 kap.¹⁰⁴ Det anförs i doktrin och förarbeten att detta skulle vara omöjligt att åstadkomma utan fara för att mista den anpassning till det enskilda fallet som måste vara möjlig. Som ovan anförts finns dock vissa exempel i lagen på vad som ska

¹⁰⁰ Prop. 2005/06:99 s. 39 och Walin och Vängby, Föräldrabalken (17 juni 2010, Zeteo) kommentaren till 6:2a.

¹⁰¹ Schiratzki, *Vårdnad och vårdnadstvister*, 1997, s. 64.

¹⁰² Walin och Vängby, Föräldrabalken (17 juni 2010, Zeteo) kommentaren till 6:2a.

¹⁰³ Saldeen, *Barn- och föräldrarätt*, s. 210 f.

¹⁰⁴ Prop. 1997/98:7 s. 47.

tas hänsyn till.¹⁰⁵ Vad som i realiteten menas med barnets bästa är en uppfattning som skiljer sig åt från person till person, vilket beror på hur tolkningen görs av vad barn behöver. Det är i princip inte möjligt att besluta vad som är bäst för barn generellt sett. Slutligen bestäms detta utifrån vad domstolen eller socialnämnden antar och anser.¹⁰⁶ Grundregeln om barnets bästa ska tydas som den möjliga utväg som är bäst för det enskilda barnet.¹⁰⁷

Avsaknaden av en precisering av barnets bästa kan anses leda till att uttrycket kan betraktas fritt. Det kan enligt Schiratzki klassificeras inom gruppen emotiva rättsfaktum.¹⁰⁸ Detta innebär att rättsfaktumet inte har en given förklaring och för att uppnå en mer konkret innebörd av detta måste en skönsmässig prövning göras. På så vis kan innebörden av begreppet barnets bästa ha stor variation och ofta bestämmas utifrån samhället och den kultur som råder där.¹⁰⁹ De åsikter som inverkar på utvecklingen av samhället medverkar även vid tolkningen av vad *barnets bästa* betyder.¹¹⁰ En konsekvens av detta är att tolkningen av barnets bästa vanligen sker utifrån den mest frekventa livssituationen för barn i ett samhälle. I många fall har barnets bästa bestämts med den socialt bestämda typiska familjekonstellationen som utgångspunkt. På så vis skulle grundregeln om barnets bästa kunna betraktas som att det som anses vara normalt kommer att bli norm, skriver Schiratzki.¹¹¹ Exempel på detta har ansetts finnas i reglerna om vårdnad. I dessa regler återfinns en presumtion för att gemensam vårdnad stämmer bäst överens med barnets bästa. Det har ansetts att barnet på så vis kunde tillförsäkras ett stabilt förhållande till båda föräldrarna såsom ett substitut för vad som ansågs vara en konventionell kärnfamilj.¹¹² Såsom Schiratzki uttrycker det tolkas barnets bästa vanligen som att föräldrar ska ha gemensam vårdnad om honom eller henne.¹¹³

En gällande presumtion beträffande vad som är barnets bästa har varit gemensam vårdnad.¹¹⁴ Kritik har dock riktats mot grundregeln om barnets bästa och presumtionen för att gemensam vårdnad är till barnets bästa.¹¹⁵ Det har senare konstaterats att en bedömning ska göras av barnets bästa i det enskilda fallet med hänsyn till de personliga omständigheterna. Genom 2006 års reform klargörs att ingen presumtion ska gälla för att föräldrar ska ha vårdnaden gemensamt.¹¹⁶

¹⁰⁵ Prop. 1997/98:7 s. 47 och Sjösten, *Vårdnad boende och umgänge samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, s. 39 f.

¹⁰⁶ Sjösten, s. 39 f.

¹⁰⁷ Sjösten, s. 40 med hänvisning till rapporten *Små barn och umgängestvister - en undersökning av tingsrättsdomar 1998*, av Barnombudsmannen.

¹⁰⁸ Schiratzki, 1997, s. 54.

¹⁰⁹ Schiratzki, 1997, s. 55.

¹¹⁰ Ryrstedt, *Gemensam vårdnad inte alltid det bästa för barn*, JT 2000-01, s. 427.

¹¹¹ Schiratzki, 1997, s. 55.

¹¹² Schiratzki, 1997, s. 55.

¹¹³ Schiratzki, 2010, *Barnrättens grunder*, s. 108.

¹¹⁴ Schiratzki, 1997, s. 57, s. 60 f. och 64.

¹¹⁵ Schiratzki, 1997, s. 64 ff.

¹¹⁶ Prop. 2005/06:99, s. 51.

I doktrin anförts att det finns forskning som visar att frågan om hur barn med skilda föräldrar får inte avgöras av vilken form av vårdnad om barnet som föräldrarna har. Det viktigaste för att barnen ska må bra är att föräldrarna inte har en konflikt och detta gäller oberoende av vilken form av vårdnad de har. En djup konflikt mellan föräldrarna vid tiden för deras separation kan kvarstå länge.¹¹⁷ Vidare har anförts att utanför Sverige ser forskare ut att vara mer och mer ense om att varje försök att påverka föräldrar i deras val mellan gemensam eller ensam vårdnad inte är acceptabelt. Den bästa lösningen, från ett barns synvinkel, anses istället vara föräldrarnas fria val i denna fråga.¹¹⁸ I regel betraktas föräldrars överenskommelse, samt särskilt då denna innebär gemensam vårdnad, vara det som är bäst för barnet.¹¹⁹

I FB, SoL, LVU och UtL finns hänvisningar till begreppet barnets bästa, vilka tillkom i samband med att barnkonventionen förverkligades i svensk rätt. Det är dock varierande sätt att tolka detta begrepp som förespråkas i nyssnämnda lagar. Synen på innebörden av barnets bästa skiljer sig åt mellan olika rättsområden.¹²⁰

2.3.4 Barnkonventionen

I barnkonventionen utgör grundregeln om barnets bästa en av konventionens fyra grundvalar. Barnets bästa är en av de regler som ska tas hänsyn till när de andra rättigheterna enligt barnkonventionen ska tolkas och verkställas.¹²¹ I barnkonventionen artikel 3 p. 1 stadgas att barnets bästa ska komma i främsta rummet beträffande alla åtgärder som gäller barn, oavsett om de genomförs av en välfärdsinstitution, domstol, administrativ myndighet eller en lagstiftande organisation. Enligt p. 2 samma artikel har konventionsstaterna till uppgift att se till att barn erhåller det skydd och den vård som är nödvändig för barnets välgång. Härvid ska beaktas barnets föräldrars och vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter, vilket även gäller beträffande andra personer som har juridiskt ansvar för barnet. Dessa stater ska, med hjälp av sin lagstiftning och administration, anstränga sig för att uppnå detta. Konventionsstaterna ska enligt barnkonventionen artikel 3 p. 3 även garantera att fastställda regler fullgörs av de som är ansvariga för barns välbefinnande.¹²²

Enligt barnkonventionen är barnets bästa alltså huvudregel beträffande alla åtgärder och beslut gällande barn. Sambandet mellan denna regel i barnkonventionen och hänvisningarna till barnets bästa i FB blev klarare genom införandet av FB 6:2a år 1998. Vid den tiden stadgades i FB 6:2a att barnets bästa skulle komma i *främsta rummet* vid avgörande av frågor om bland annat vårdnad.¹²³

¹¹⁷ Schiratzki, 1997, s. 64 f.

¹¹⁸ Schiratzki, 1997, s. 67.

¹¹⁹ Singer, 2012, s. 126.

¹²⁰ Schiratzki, 2010, s. 30.

¹²¹ Walin och Vängby, Föräldrabalken (17 juni 2010, Zeteo) kommentaren till 6:2a.

¹²² Barnkonventionen artikel 3.

¹²³ Prop. 2005/06:99 s. 39.

Barnkonventionens ursprungliga text på engelska anger att barnets bästa ska vara ”a primary consideration” och tillåter alltså att barnets bästa och andra fördelar vägs mot varandra. Motsvarigheten på svenska som lyder ”barnets bästa ... i [det] främsta rummet”, reflekterar inte texten på engelska och tydliggör därmed inte att en sådan bedömning ska vidtas.¹²⁴

Enligt barnkonventionen artikel 12 p. 1 ska barn som har förmåga att ha en egen uppfattning, av konventionsstaterna garanteras en rätt och frihet att avge sin åsikt, vid angelägenheter som gäller honom eller henne. Då barnet framfört sin uppfattning ska denna erhålla sådan dignitet som står i proportion till hans eller hennes utvecklingsgrad. För att uppnå detta ska barnet enligt artikel 12 p. 2 få särskilt tillfälle att själv, eller på annat vis, få framföra sina synpunkter då barnet är berört.¹²⁵

2.3.5 Socialtjänstlagen

Även SoL 1:2 har koppling till vad som sägs i barnkonventionen artikel 3.¹²⁶ Detta lagrum i SoL föreskriver att vid åtgärder som rör barn ska vad som krävs med hänsyn till barnets bästa särskilt tas i beaktande, samt att begreppet barn avser alla människor som är yngre än 18 år.¹²⁷ I den tidigare socialtjänstlagen fanns nästintill samma lokution i 1 § sista meningen.¹²⁸ I förarbetena¹²⁹ till den bestämmelsen anges att en prövning av det bästa för det enskilda barnet ska ligga till grund för alla avgöranden gällande barn. Barnets bästa är inte definitivt bestämmande vid varje beslut, men att undersöka, klargöra och ta hänsyn till barnets bästa är obligatoriskt. Vid beslutsfattande är det även nödvändigt att göra en analys och jämföra olika utvägar. Det kan finnas kontraster mellan perspektiv som fokuserar på barn respektive vuxna. Att betrakta barn och föräldrar skilt från varandra är dock inte möjligt och socialtjänstens hjälp till föräldrar gynnar även barnen. Skulle det uppstå motsättningar mellan fördelar för ett barn och dess förälder måste vad som är bra för barnet, trots vad som nyss sagts, äga prioritet.¹³⁰

¹²⁴ Schiratzki, 2010, s. 28.

¹²⁵ Barnkonventionen artikel 12.

¹²⁶ Thunved, *Nya Sociallagarna. Med kommentarer, lagar och Förordningar*, (14 december 2012, Zeteo) kommentaren till SoL1:2.

¹²⁷ SoL 1:2.

¹²⁸ Se 1§ Lag (1997:313) om ändring i Socialtjänstlag (1980:620).

¹²⁹ Prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen*.

¹³⁰ Prop. 1996/97:124 s. 99 f.

3 Avtal om vårdnad

3.1 Att ingå ett avtal om vårdnad

3.1.1 Möjligheten att ingå avtal om vårdnad

Enligt FB 6:6 har föräldrarna möjlighet att avtala om en av dem, eller båda gemensamt, ska ha vårdnaden om barn som de har tillsammans. Detta är möjligt då minst en av föräldrarna redan har vårdnaden om barnet. Föräldrarna kan dock inte genom avtal överlåta vårdnaden till någon särskilt förordnad vårdnadshavare. För det fall det istället är en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare som har vårdnaden om barnet kan föräldrarna inte alls utnyttja möjligheten att reglera vårdnaden genom avtal.¹³¹

Om avtalet är skriftligt och socialnämnden godkänner det, ska det äga giltighet enligt FB 6:6. I andra stycket i samma lagrum stadgas att socialnämnden ska godkänna ett avtal om gemensam vårdnad om det inte är *uppenbart oförenligt* med barnets bästa.¹³² I FB 6:17a anges vilken socialnämnd som är behörig att pröva om ett avtal om vårdnad enligt FB 6:6 ska godkännas. Detta bestäms utifrån vilken kommun barnet är folkbokfört i. För att det överhuvudtaget ska finnas behörighet i Sverige att ta ställning till avtalet måste barnet vara folkbokfört i en svensk kommun.¹³³

Föräldrarna kan träffa ett interimistiskt avtal, vilket kan fungera som en interimistisk dom. Avtalet gäller då till dess föräldrarna ingått ett slutligt avtal eller det finns en dom.¹³⁴ Föräldrarna kan även bestämma att deras avtal endast ska gälla under en särskild tid, vilket följer av det faktum att föräldrar har möjligheten att ingå förpliktande avtal om vårdnad. När tiden för ett tidsbestämt avtal har löpt ut kan föräldrarna alltså återkomma till socialnämnden för att ingå ett nytt avtal.¹³⁵ För det fall att tiden för ett tillfälligt avtal har löpt ut, utan att något nytt har bestämts för tiden därefter, kommer det tillstånd som rådde före avtalet återigen att bli gällande.¹³⁶ Tidsbegränsning av avtal kan vara passande exempelvis för att undersöka hur ett avtal faller ut. I vart fall ska alltid någon ha vårdnaden om barnet. Tidsvillkor kan dock anses mer lämpligt beträffande umgängesavtal än avtal om vårdnad eller boende.¹³⁷ En begränsning i tiden för vårdnadsavtals giltighet borde sannolikt inte godkännas, bortsett från interimistiska avtal.¹³⁸

¹³¹ Walin och Vängby, Föräldrabalken (7 mars 2010, Zeteo) kommentaren till 6:6.

¹³² FB 6:6

¹³³ Walin och Vängby, Föräldrabalken (12 december 2012, Zeteo) kommentaren till 6:17a.

¹³⁴ Walin och Vängby, Föräldrabalken (7 mars 2010, Zeteo) kommentaren till 6:6.

¹³⁵ Sjösten, s. 158.

¹³⁶ Walin och Vängby, Föräldrabalken (7 mars 2010, Zeteo) kommentaren till 6:6.

¹³⁷ Sjösten, s. 158 f.

¹³⁸ Walin och Vängby, Föräldrabalken (7 mars. 2010, Zeteo) kommentaren till 6:6.

Har föräldrarna redan ingått ett avtal som har blivit godkänt, kan detta emellertid ändras på så vis att socialnämnden godkänner ett avtal mellan dem med annat innehåll. Alternativt kan föräldrarna vända sig till domstolen. Då en domstol dömer i frågan om vårdnaden kommer föräldrarnas tidigare avtal om vårdnad inte längre att gälla. Även när det pågår rättegång i domstol i ett mål mellan föräldrarna kan de fortfarande välja att ingå ett avtal och få detta godkänt av socialnämnden. Domstolen ifråga bör då underrättas av socialnämnden om att det finns ett avtal och vad det innehåller. Det är också lämpligt att socialnämnden ser till att föräldrarna ger information till sina eventuella respektive ombud om att de ingått avtal.¹³⁹ Beträffande föräldrars tillvaratagande av möjligheten att ingå familjerättsliga avtal kan nämnas att det år 2011 fastställdes sammanlagt cirka 4 700 avtal om vårdnad, boende och umgänge. Av dessa var ungefär 53 procent avtal om vårdnad. År 2007 utgjorde vårdnadsavtal cirka 47 procent och har sedan dess alltså blivit något fler.¹⁴⁰

3.1.2 En väg till ett avtal – något om samarbetssamtal

I FB 6:17a 1st. anges att föräldrar, kan erhålla hjälp med att ingå avtal gällande vårdnad.¹⁴¹ Enligt SoL 5:3 ska kommunen bistå föräldrar med att ingå vårdnadsavtal. I samma lagrum stadgas även att kommunen ska se till att det finns möjlighet för föräldrar att få samtala under sakkunnig ledning för att kunna åstadkomma en överenskommelse, så kallade samarbetssamtal.¹⁴²

Användningen av samarbetssamtal ökar då föräldrar skiljer sig eller separerar eller i andra situationer då vårdnad och umgänge är tvistigt. Samarbetssamtal kan användas för att försöka undvika konflikter mellan föräldrar. Detta har medfört att föräldrar i större utsträckning blir ense vad gäller bland annat vårdnaden.¹⁴³ Vanligtvis erbjuds samarbetssamtal som vägledning och stöd till föräldrar som inte själva kan ta sig ur sin konflikt.¹⁴⁴

Samarbetssamtal kan resultera i att föräldrarna ingår ett verkställbart avtal om vårdnad. Föräldrarna kan även komma överens om något som inte kommer att kunna verkställas. I sistnämnda fall är det således tal om en överenskommelse mellan föräldrarna som inte godkänts av socialnämnden såsom ett avtal enligt FB 6:6.¹⁴⁵

¹³⁹ Sjösten, s. 158.

¹⁴⁰ Socialstyrelsens rapport, Sveriges Officiella Statistik, Statistik-Socialtjänst, Familjerätt år 2011, Publicerad www.socialstyrelsen.se, 3 maj 2012, s. 18.

¹⁴¹ FB 6:17 a.

¹⁴² SoL 5:3.

¹⁴³ Sjösten, s. 150.

¹⁴⁴ Ryrstedt, *Samarbetssamtal – leder de till en "sann" överenskommelse för barnets bästa, eller bara en förhandlingslösning?*, SvJT 2009 s. 822.

¹⁴⁵ Socialstyrelsen, 2012, *Vårdnad, boende och umgänge. Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt*, s. 174.

Skillnaden mellan samarbetssamtal och familjerådgivningssamtal ligger i dess olika mål. Familjerådgivning inriktar sig på olika problem mellan två personer i en parrelation. Avsikten med samarbetssamtal är att uppnå bättre samverkan mellan föräldrar, samt en överenskommelse mellan dem om det går, just angående deras barn. Samarbetssamtal ska fokusera på barnet, men detta inkluderar även att rikta samtalet mot problem mellan föräldrarna för att de ska kunna samverka bättre.¹⁴⁶

Det finns inte någon given instruktion för hur samarbetssamtal ska genomföras och flexibilitet anses eftersträvasvärt. Formen för samtalen bör dock vara tydligt upplagd. Vidare finns det bland annat följande exempel på vad som kan karaktärisera samarbetssamtalen samt vad dessa kan innehålla och vilka fördelar de har. Samtalen kan beskriva problemen mellan föräldrarna samt åskådliggöra om barnet på något vis har farit illa. Samtalen ska innebära bekräftelse för båda föräldrarna, hjälpa dem med att hantera att de känner sig maktlösa samt betona deras ansvar. Föräldrarna kan få hjälp med att tala och förhandla med varandra, exempelvis genom givande och tagande samt se saken från den andres och barnets synvinkel. Ledaren för samtalet kan föreslå olika alternativ på hur föräldrarna skulle kunna lösa sin situation. Vid samtalen ska uppmärksammas och förhindras att föräldrarna klandrar varandra. Istället ska en gemensam strävan som de har i egenskap av föräldrar framhållas. Samtalen fokuserar på vad barnet behöver, att föräldrarna kan samarbeta och att de finner en utväg ur sin problematiska situation.¹⁴⁷

Syftet med att hålla samarbetssamtal är att föräldrar tillsammans ska komma fram till en överenskommelse gällande barnet.¹⁴⁸ Detta åskådliggör att barnets bästa i regel anses ha uppnåtts då föräldrarna har enats.¹⁴⁹ De reformer som skett av svensk familjerätt har sedan mer än tio år tillbaka letts av uppfattningen att en överenskommelse mellan föräldrarna förmodas vara det bästa för barnet. En tro på att ett påtvingat gemensamt arbete kan leda till att föräldrar verkligen kommer att samarbeta med varandra har sannolikt varit en bidragande anledning till att gemensam vårdnad blivit en norm och sedermera en presumtion genom praxis. Vidare är denna uppfattning antagligen en orsak till att ett avtal anses vara ändamålet med ett samarbetssamtal. Det fanns tidigare en ambition om att samarbetssamtal också skulle ha inslag av terapi men av ekonomiska skäl föll den avsikten bort.¹⁵⁰ Det finns alltså en grundläggande uppfattning om att det i varje fall är att föredra att föräldrarna har kommit överens om en lösning än att de har en konflikt. Detta kan anses riktigt då föräldrarna har kommit överens för att de båda verkligen vill detta, och denna önskan bygger på vad de tror är bäst för barnet. En sådan överenskommelse benämner Ryrstedt en *sann överenskommelse*. För att detta ska vara möjligt för föräldrarna att

¹⁴⁶ Socialstyrelsens handbok, 2012, s. 161 f.

¹⁴⁷ Socialstyrelsens handbok, 2012, s. 163 f.

¹⁴⁸ Prop. 1997/98:7 s. 39 f.

¹⁴⁹ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 821.

¹⁵⁰ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 836 f.

åstadkomma är det nödvändigt att de kan betrakta sitt barn som en enskild person, samt se vad som är bäst för honom eller henne utifrån ett barns synvinkel och inte utifrån föräldrarnas eget perspektiv. Detta innebär en ansträngning för föräldrar i en konflikt.¹⁵¹

I SvJT 2009 s. 821¹⁵² presenteras en undersökning som gjorts beträffande tankar hos personer före, under och efter att de deltagit i samarbetssamtal. Undersökningen genomfördes genom intervjuer med personer som hade egen erfarenhet av samarbetssamtal.¹⁵³ Härigenom framkom att den främsta faktorn för om föräldrar kände sig tillfreds efter ett samarbetssamtal var om de upplevde sig ha vunnit. Upplevelsen av rättsvisa var en annan betydelsefull faktor. Dessa uppgifter från föräldrar i undersökningen, samt då intentionen med samarbetssamtal är att ett avtal ska komma till stånd, indikerar att de föräldrar som inte är kapabla till ett verkligt samarbete istället har en förhandling med varandra under samtalen.¹⁵⁴ Studien visade att avtal blev godkända och alltså förpliktande, även då det fanns klara tecken på att dessa föregåtts av en förhandling mellan föräldrarna.¹⁵⁵ Om föräldrarna kommer fram till ett avtal är det inte nödvändigtvis fråga om en sann överenskommelse.¹⁵⁶ Det kan i verkligheten finnas flera varierande anledningar till vad föräldrarna har kommit överens om, eller kanske snarare vad de har förhandlat fram. En bakomliggande anledning kan vara praktiska skäl, såsom vad föräldrarna anser är mest passande med hänsyn till deras levnadssätt, eller vad de anser är rättvist dem emellan.¹⁵⁷

Det sätt varigenom föräldrarna har kommit fram till sin överenskommelse påverkar utfallet av denna. Det finns inom familjerätten möjlighet att få en fråga prövad även om den tidigare blivit avgjord. Om föräldrarna förhandlat fram en lösning torde varaktigheten av denna bero på av vilken anledning som de har kommit överens. En förälder kan till exempel för stunden sakna styrka att föra problemen vidare, vara rädd för ännu större förluster, eller eventuella kostnader för en fortsatt tvist.¹⁵⁸

En förhandling mellan föräldrar kan utgöra en fara för det bästa för barnet.¹⁵⁹ En överenskommelse mellan föräldrarna anses dock vara viktigast för barnet och det bedöms många gånger finnas ett likhetstecken mellan vad som är positivt för föräldrar respektive deras barn. Ryrstedt uppmärksammar frågan om föräldrar, som har en vårdnadstvist, är kapabla att sätta sina personliga problem åt sidan och fokusera på det bästa för barnet så att han eller hon inte används som verktyg i konflikten. Det bör enligt Ryrstedt samtidigt erinras om att då en av föräldrarna betar sig illa

¹⁵¹ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 822.

¹⁵² Ryrstedt, *Samarbetssamtal-leder de till en "sann" överenskommelse, eller bara en förhandlingslösning?*

¹⁵³ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 824 f.

¹⁵⁴ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 837.

¹⁵⁵ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 836.

¹⁵⁶ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 822.

¹⁵⁷ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 821.

¹⁵⁸ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 830.

¹⁵⁹ Ryrstedt, SvJT 2009 s. 837.

mot barnet kan detta vara en följdriktig grund till föräldrarnas oenighet som går att förstå. En förälder som trots ett sådant beteende hos den andre samarbetar med denna kan på så vis själv vara en dålig förälder. Lagstiftaren synes, enligt Ryrstedt, ha godtagit att det ibland inte existerar någon samstämmighet mellan föräldrar som lever åtskilda. En presumtion för ett gemensamt vårdnadsansvar har därav kommit att överges. Mot den bakgrunden kan det finnas skäl att ifrågasätta den allmänna tron på att föräldrar kan samverka vid samarbetssamtal.¹⁶⁰

3.2 Hur avtal om vårdnad blir juridiskt gällande

3.2.1 Formkrav och ogiltighet

Det stadgas i FB 6:6 att avtalet ska gälla om det är skriftligt och socialnämnden har godkänt det. Avtalet ska undertecknas av föräldrarna vilket är en följd av kravet på skriftlig form.¹⁶¹ Ett avtal enligt FB 6:6 avviker från begreppet avtal i traditionell juridisk mening, enligt vilket parterna ensamt kan bestämma i saken samt kan ingå en förlikning om. Den rättsliga verkan av avtal enligt FB 6:6 uppkommer vidare inte endast genom avtalskontrahenternas uttryckta vilja. Rättsverkningarna uppkommer först då socialnämnden skriftligen har godkänt föräldrarnas avtal.¹⁶²

I skälen till 6:6 FB anges att AvtL 28-36 §§ om ogiltighet ska kunna tillämpas på familjerättsliga avtal om bland annat vårdnad. Följden av att ett avtal förklaras ogiltigt är dock inte klarlagd. Då dessa ogiltighetsregler skulle kunna tillämpas på ett avtal skulle detta sannolikt inte ensamt utgöra en tillräcklig grund för ändring av vårdnadshavare, form av boende eller umgänge. Barnets bästa väger nämligen tyngst vilket exempelvis kan innebära behovet av en stabil tillvaro för honom eller henne.¹⁶³

3.2.2 Verkan av ett gällande avtal

Genom ett skriftligt vårdnadsavtal som blivit godkänt av socialnämnden kan föräldrarna reglera vårdnaden med samma rättsverkan som en dom hade kunnat ge. Detta följer av att avtalet blir gällande enligt FB 6:6, men det framgår även av FB 21:1 3 st. att ett godkänt avtal om vårdnad blir verkställbart.¹⁶⁴ I FB 21:1 3 st. stadgas att verkställighet av avtal enligt FB 6:6 söks hos tingsrätten i barnets hemort samt att föreskrifterna i 21 kapitlet i FB om verkställighet av lagakraftvunna domar eller beslut även gäller för avtal om vårdnad.¹⁶⁵ Ett avtal om vårdnad kan även ha den verkan att det

¹⁶⁰ Ryrstedt, SvJT 2009, s. 840.

¹⁶¹ Walin och Vängby, Föräldrabalken (7 mars 2010, Zeteo) kommentaren till 6:6.

¹⁶² Schiratzki, 2010, s.108.

¹⁶³ Schiratzki, 2010, s. 108.

¹⁶⁴ Walin och Vängby, Föräldrabalken (7 mars 2010, Zeteo) kommentaren till 6:6.

¹⁶⁵ FB 21:1 3 st.

ändrar vad som tidigare överenskommits eller beslutats genom dom. Det kan dock inte verka retroaktivt skriver Sjösten med hänvisning till NJA 1972 s. 350. I fallet ansågs att ett förordnande om överflyttning av vårdnad inte kan ges verkan bakåt i tiden.¹⁶⁶

Utgångspunkten är att ett avtal mellan föräldrar som socialnämnden godkänt ska följas och det finns en presumtion för att bevilja att dessa verkställs. I FB 21:5-6 stadgas dock undantagssituationer då domstolen ska avslå en begäran om verkställighet. Då barnet har nått en sådan grad i sin utveckling som medför att det bör fästas avseende vid hans eller hennes egen önskan kan denna, enligt FB 21:1 1 st. och FB 21:5, innebära att verkställighet ska nekas. Enligt FB 21:6 ska verkställighet också avslås under förutsättning att det skulle vara uppenbart oförenligt med barnets bästa. Då kan allmän domstol pröva frågan om socialnämnden, sökanden eller motparten yrkar det.¹⁶⁷ Avsikten är inte att domstolen ska göra någon ny bedömning av sakfrågan, istället är det fråga om en granskning som ska ske för att tillförsäkra barnet ett skydd. Det kan ha inträffat något som medför att barnets bästa inte alls kan tillgodoses genom den dom eller det avtal som verkställigheten avser. Visar utredningen att det är uppenbart att verkställighet inte kan motsvara vad som är bäst för barnet ska begäran om verkställighet inte bli beviljad. Detta är en bedömning som domstolen måste företa. Inför denna är domstolen även ansvarig för att väsentliga omständigheter har blivit utredda. Främst ska domstolen fästa avseende vid en fara för att barnet tar skada. Prövningen av en eventuell fara för barnet måste ske oberoende av tidigare riskbedömningar. Om det finns upplysningar om att barnet kan komma att fara illa måste den informationen betraktas seriöst, även om dessa kan te sig vara en upprepning av vad som påpekats ett flertal gånger tidigare. I grunden är det dock enbart omständigheter som uppkommit nära i tiden eller om det finns någon ny utredning av stor vikt som kan medföra att verkställighet ska vägras. Detta följer av att det inte är tal om en helt ny bedömning av frågan för det aktuella beslutet.¹⁶⁸

För att föräldrars avtal som socialnämnden har godkänt, på tillfredsställande vis ska kunna ersätta beslut av domstol, finns alltså möjligheten till verkställighet av deras avtal.¹⁶⁹ Det främsta skälet till föräldrarnas möjlighet att ingå avtal är att underlätta för dem att komma överens. Möjligheten till verkställighet harmonierar dock inte helt med detta syfte, eftersom verkställighet inte torde behövas då föräldrarna har enats. Att en förälder ska kunna få ett avtal verkställt ger ett visst intryck av att det finns en uppfattning om att föräldrar kommer att sluta avtal, vilka socialnämnden godkänner, men att deras avtal eventuellt inte bottenar i en reell enighet.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Sjösten, s. 158 f.

¹⁶⁷ Schiratzki, 2010, s. 132.

¹⁶⁸ Prop. 2005/06:99 s. 98 f.

¹⁶⁹ Schiratzki, *Ny lagstiftning om vårdnad*, JT 1997-98, s. 1113 och prop. 1997/98:7 s. 85.

¹⁷⁰ Schiratzki, JT 1997-98, s. 1113.

Enligt Schiratzki tycktes det inte vara helt klarlagt hur möjligheten för föräldrar att ingå gällande avtal skulle ge dem bättre utsikter att självmant enas. Hon påpekade att rätten redan tillät föräldrar som var ense om att de önskade ha gemensam vårdnad, men inte hade ingått äktenskap, att registrera gemensam vårdnad. Föräldrar som separerar eller genomgår äktenskapsskillnad skulle fortsätta att ha gemensam vårdnad om deras barn om de var eniga om detta. Schiratzki anförde vidare, med hänvisning till SOU 1995:79 s. 107, att detta föranledde skäl för att anta att det är till störst nytta för de föräldrar som egentligen inte är helt eniga, att de kan ingå ett avtal. Detta anser hon gör två spörsmål aktuella, varav det första gäller i hur stor utsträckning en myndighet kan tillåtas att påverka tvistande parter i en rättsstat? Den andra frågan som uppkommer är när utsikten för att föräldrarna ska kunna samarbeta om den verkliga omvårdnaden om barnet, anses så dålig att detta anses vara oförenligt med barnets bästa?¹⁷¹

3.2.3 Socialnämndens godkännande av avtal

Enligt FB 6:6 1 st. är ett avtal mellan föräldrar rörande vårdnad om deras barn gällande om det är skriftligt och socialnämnden godkänner det.¹⁷² Avtal som innebär en ändring av vårdnaden på så vis att föräldrarna får gemensam vårdnad ska enligt FB 6:6 2 st. godkännas av socialnämnden om inte detta är *uppenbart oförenligt* med barnets bästa.¹⁷³ Då avtalet innebär att den ena föräldern ska vara vårdnadshavare skriver Singer och Sjösten att socialnämnden ska godkänna avtalet om det är *till barnets bästa*.¹⁷⁴ I doktrin anføres även att *avtal*, utan precisering av om det rör sig om avtal om ensam eller gemensam vårdnad, ska godkännas av socialnämnden om det är till barnets bästa.¹⁷⁵ Något annorlunda uttrycks det också i doktrin på så sätt att om ett avtal inte är *förenligt med barnets bästa* ska det inte bli godkänt. Vanligen anses gemensam vårdnad vara till barnets bästa. Schiratzki skriver att gemensam vårdnad är en huvudregel, vilket kommer till uttryck i de olika krav som gäller för socialnämndens utredning av barnets bästa beroende på om avtalet gäller ensam eller gemensam vårdnad.¹⁷⁶

Föreskrifterna i FB 6:2a ska tillämpas av socialnämnden när föräldrars avtal om vårdnad ska prövas. Socialnämndens beslutsfattande när det gäller dessa avtal ska föregås av en bedömning av avtalet som kan anses motsvara den granskning som domstolar ska vidta av lösningar som föräldrar själva kommit överens om.¹⁷⁷ Detta betyder att socialnämnden kan utgå från att det föräldrarna har kommit fram till är till det bästa för barnen.¹⁷⁸ Det avtal om vårdnad som föräldrarna kommit överens om torde få socialnämndens godkännande.¹⁷⁹

¹⁷¹ Schiratzki, 1997, s. 348 f.

¹⁷² FB 6:6 1 st.

¹⁷³ Saldeen, s. 190, Sjösten, s. 157, Singer, 2012, s. 126 och Schiratzki, 2010, s. 108.

¹⁷⁴ Singer, 2012, s. 126 och Sjösten, s. 157.

¹⁷⁵ Saldeen, s. 190 och Schiratzki, 2010, s. 108.

¹⁷⁶ Schiratzki, 2010, s. 107 f.

¹⁷⁷ Sjösten, s. 157

¹⁷⁸ Sjösten, s. 157 och prop. 1990/91:8 s. 59.

¹⁷⁹ Singer, 2012, s. 126 f.

Vad som sägs i FB 6:2a om att barnets egen åsikt ska respekteras med hänsyn till hans eller hennes ålder och mognad gäller även då socialnämnden ska ta ställning till avtal mellan föräldrar. Det finns emellertid inte någon ovillkorlig förpliktelse för socialnämnden att undersöka vad barnet anser. Enligt Sjösten finns det generellt sett inte skäl för socialnämnden att utröna barnets åsikt då föräldrarna är eniga. Detta gäller såvida det inte framkommer något särskilt som ger anledning för att låta barnet uttrycka sin mening. Ett sådant exempel skulle kunna vara en uppgift om att barnet skulle vägra det föräldrarna enats om, då detta ger anledning till en närmare granskning av om det verkligen är så att avtalet är till barnets bästa.¹⁸⁰

Före det att föräldrarna slöt avtal kan de ha fått hjälp i form av samarbetssamtal. I sådana fall kan det ibland vara passande att den som varit samtalsledare även får besluta om avtalet ska godkännas. För att uppnå korrekta beslut är det angeläget att beslutsfattare och andra som ska vara behjälpliga vid ingående av avtal, har nödvändiga kunskaper. Det är visserligen en speciell prövning som krävs när det gäller frågor om vårdnad, boende och umgänge men vanligtvis är det en enkel bedömning som socialnämnden har framför sig. Dock kan det finnas skäl till att göra en noga reflektion i vissa fall. Sjösten skriver att en prövning av avtal mellan föräldrar är något ansvarsfullt som innebär mer än enbart en registrering av avtalet. Att föräldrarna kan ha tagit större hänsyn till vad som bra för dem själva jämfört med vad barnet behöver är något som inte helt kan bortses ifrån.¹⁸¹ Tankar kring rättvisa, funderingar av ekonomisk natur eller den ena förälderns påverkan på den andra kan utgöra bakomliggande faktorer som resulterar i ett avtal som inte tar hänsyn till barnets bästa i tillräcklig omfattning.¹⁸² Dessa faktorer kan medföra att socialnämnden finner att ett avtal inte stämmer överens med barnets bästa och att avtalet därmed inte ska godkännas.¹⁸³

Det framgår av FB 6:6 och 6:17a att det är socialnämnden i barnets hemvistkommun som ska besluta om föräldrars avtal om vårdnad ska godkännas eller inte godkännas. Av SoL 10:5 följer att uppgiften att fatta beslut när det gäller ett avtal om vårdnad kan tilldelas en ledamot eller någon som arbetar hos kommunen.¹⁸⁴ Enligt SKL kan familjerådgivningen däremot inte avgöra huruvida ett avtal ska godkännas, och inte heller utomstående aktörer, en annan kommun, eller någon där anställd, kan erhålla denna uppgift genom delegering.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Sjösten, s. 157.

¹⁸¹ Sjösten, s. 155.

¹⁸² Sjösten, s. 155 och Schiratzki, 2010, s. 107.

¹⁸³ Schiratzki, 2010, s. 107.

¹⁸⁴ Sjösten, s. 155.

¹⁸⁵ Socialstyrelsens handbok, 2012, s. 180.

För det fall socialnämnden inte anser sig kunna godkänna avtalet kan nämnden inte göra ändringar av dess lydelse eftersom det är domstolen som ska fatta beslut i eventuella tvistiga frågor mellan föräldrarna. Socialnämnden får i sådana fall endast neka till att ge sitt godkännande till avtalet alternativt ge föräldrarna förslag på ändring av avtalet. Många gånger kan det vara tillrådligt att socialnämnden ger sådana förslag när nämnden bedömer att ett avtal inte är i enlighet med barnets bästa. Socialnämnden torde i sällsynta fall behöva avslå ett avtal. Har dessutom en samtalsledare medverkat vid avtalets tillkomst under samarbetssamtal, då föräldrar genom förhandling kommit fram till detta, är det särskilt osannolikt att avtalet inte kan godkännas. Det anses dock finnas grund för att inte alls godkänna ett avtal när det är uppenbart att den ena föräldern har undertecknat avtalet ofrivilligt under påverkan från den andra föräldern.¹⁸⁶

Enligt FL 21§ och SoL 11:8 ska föräldrarna meddelas om vad socialnämnden beslutat och med hänvisning till FL 20 § ska detta i regel ange de bakomliggande motiven för beslutet, men det finns undantag. För socialtjänstens del torde undantag komma ifråga i första hand då beslutet inte varit till nackdel för den enskilde eller om det av annan orsak är uppenbart obehövligt. Om skälen behöver anges krävs ofta mer än en hänvisning till en bestämmelse. Även om skälen inte behöver vara omfattande ska det vara möjligt att förstå vad som varit bestämmande i det aktuella ärendet.¹⁸⁷ I sista stycket i FB 6:17a anges att det beslut som socialnämnden fattar gällande föräldrarnas avtal inte är överklagbart.¹⁸⁸

3.2.4 Socialnämnds utredning före beslut rörande avtal om vårdnad

I FB 6:17a 3 st. stadgas att socialnämnden har en skyldighet att utreda frågor om vårdnad, boende och umgänge inför bedömningen av föräldrars avtal. Nämnden ska se till att dessa frågor härvid blir klarlagda på ett korrekt sätt. Intentionen med denna regel är att socialnämnden, vid frågan huruvida ett avtal ska godkännas, ska ha en väsentligen lika bra grund för sitt beslut som en domstol har vid prövningen av en ansökan från föräldrarna gemensamt vilken sker enligt FB 6:19 2 st.¹⁸⁹

Exempelvis då en av föräldrarna bor i en annan kommun eller barnet nyss har bytt hemvistkommun kan det finnas anledning för socialnämnden att kontakta socialnämnden i den andra kommunen.¹⁹⁰ Innan socialnämnden tagit beslut om ett avtal ska godkännas ska relevant information för prövningen som finns hos någon annan socialnämnd ha hämtats in i ärendet. Av FB 6:17a 3 st. följer att andra socialnämnder är förpliktade att ge den information som efterfrågas. Utlämnande av uppgifterna hindras i sådana

¹⁸⁶ Sjösten, s. 157 f.

¹⁸⁷ Socialstyrelsens handbok, 2012, s. 187 f.

¹⁸⁸ FB 6:17a.

¹⁸⁹ Walin och Vängby, Föräldrabalken (26 maj 2011, Zeteo) kommentaren till 6:17a.

¹⁹⁰ Sjösten, s. 156.

fall inte av sekretess enligt OSL 26:1 1 st.¹⁹¹ Enligt detta lagrum får en uppgift lämnas till en annan myndighet utan att dettas hindras av sekretess, om det av lag eller förordning följer en skyldighet att lämna uppgifter.¹⁹² Beträffande interimistiska avtal kan socialnämnden göra en mindre omfattande granskning. De upplysningar som socialnämnden erhållit vid sin handläggning av föräldrarnas avtal torde vara tillräckligt.¹⁹³

Ett beslut av JO¹⁹⁴ gällde frågan om vilken utredning en socialnämnd bör göra före ett avtal om vårdnad, boende eller umgänge kan godkännas. Ett avtal om gemensam vårdnad där föräldrarna bodde i olika kommundelar observerades vid JO:s undersökning av en socialnämnds godkännande av avtal. JO anförde att socialnämnden har ett ansvar för att göra en utredning i anslutning godkännande av avtal om bland annat vårdnad samt att innebörden av denna skyldighet inte har preciserats i lagen. JO anför dock att enligt förarbeten till lagen¹⁹⁵, skall socialnämnden kunna ha ett stöd för sin prövning av om ett avtal ska godkännas, som kan mäta sig lika väl med den utredning som en domstol har vid bedömningen av en gemensam ansökan om exempelvis vårdnad. Förhåller det sig så att den ena föräldern som vill avtala bor i en annan kommun eller en annan kommundel bör i regel socialnämnden som har att ta ställning till avtalet kontakta den andra socialnämnden. Är föräldrar som vill skriva avtal nyinflyttade i kommunen bör socialnämnden i den kommun där de tidigare bodde kontaktas. Socialnämnder bör även göra noteringar som visar deras arbete med att undersöka om ett avtal kan godkännas. I detta beslut ansåg JO att socialnämnden inte hade gjort tillräcklig utredning före godkännande av ett avtal mot bakgrund av att fadern bodde i en annan kommundel. Enligt vad som framgick av dokumentationen i fallet hade socialnämnden inte tillräckliga kunskaper om familjen. JO ansåg att handläggaren av ärendet borde ha frågat socialnämnden i den kommundel där fadern bodde, om det fanns relevant information att lämna.¹⁹⁶

¹⁹¹ Walin och Vängby, Föräldrabalken (13 juni 2010, Zeteo) kommentaren till 6:17a.

¹⁹² OSL 10:28.

¹⁹³ Sjösten, s. 156.

¹⁹⁴ JO 2001/02 s. 278.

¹⁹⁵ JO hänvisar härvid till prop. 1997/98:7 s. 120 f. och lagutskottets betänkande 1997/98: LU 12 s. 56 f.

¹⁹⁶ JO 2001/02 s. 278.

3.3 Avtal om vårdnad i praktiken

3.3.1 Inledningen till ett avtal om vårdnad

I de kommuner där författaren har hållit intervjuer med familjerättssekreterare kan föräldrar inte enbart sända avtal som de skrivit själva till socialförvaltningen i sin kommun och på så vis få dem godkända. Det krävs att föräldrarna tar kontakt med socialförvaltningen, exempelvis genom att skicka en ansökan om att få ingå avtal om vårdnad, för att få ett personligt möte. Före detta sammanträde kan socialregistret kontrolleras för att se om föräldrarna förekommer i detta. Vid mötet diskuteras avtalet och föräldrarnas skäl för vad de vill avtala om. Innan ett avtal skrivs kan det även bli aktuellt att tala med barnet ifråga. Avtalen skrivs därefter på socialförvaltningen. Härvid kan mallar för avtal användas.

3.3.2 Kriterier som används i arbetet med att godkänna avtal om vårdnad

Familjerättssekreterarna fick frågan om vilka kriterier som finns för att godkänna avtal om vårdnad. En av dem svarade att föräldrarna ska vara överens och avtalet ska vara till barnets bästa, det vill säga det ska gynna de beslut som måste fattas för barnets räkning. En annan uppgav att det ska vara till barnets bästa samt att det finns inga andra särskilda kriterier som används i socialtjänstens arbete när det gäller att godkänna ett avtal förutom de riktlinjer och den lagstiftning som finns vilket arbetet grundar sig på. Vidare angav en tredje familjerättssekreterare att båda föräldrarna ska vilja träda in i avtalet och avtalar föräldrarna av skäl som inte utgår från barnets bästa kan socialtjänsten neka till att godkänna avtalet. Det finns fler kriterier att ta hänsyn till ur barnets perspektiv när det gäller ensam vårdnad då utgångspunkten är att det finns många fördelar för ett barn med att ha två vårdnadshavare. Bedömningen tar sin utgångspunkt i barnets perspektiv och föräldrarna ska ha funderat kring konsekvenserna av ensam vårdnad för barnet.

Familjerättssekreterarna berättade härvid även något mer om vad som gäller för avtal om gemensam respektive ensam vårdnad. Det uppgavs av en familjerättssekreterare att det för avtal om gemensam vårdnad krävs att föräldrarna kan samarbeta. Det finns tillfällen när föräldrar normalt sett inte kan samarbeta men det ändå gynnar barnet att ha två vårdnadshavare med insyn i vad som händer med barnet. Ett sådant exempel är när barnet har två föräldrar som båda brister i omsorgen om barnet. Ofta är det så att när en förälder sviktar blir den andre starkare och vice versa. Två svaga föräldrar är bättre än en svag.

En annan familjerättssekreterare uppgav beträffande avtal om gemensam vårdnad att det är intressant att se om samverkan mellan föräldrarna fungerar och om de har en kommunikation. Den viktiga frågan är då om

föräldrarna kan enas i frågor som rör barnet och uppenbarligen har föräldrarna någon slags samverkan om de kommit fram till ett avtal. För bedömningen av om ett avtal om gemensam vårdnad ska godkännas är det viktigt att kunna se att de samverkar och kan enas i frågor som rör barnet. När det gäller ändring från ensam till gemensam vårdnad är det inte lika strängt formulerat i lagen eftersom avtal om gemensam vårdnad ska godkännas om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa.

En tredje familjerättssekreterare pekade på möjligheten för alla föräldrar, utom de som inte är svenska medborgare eller har en dom gällande vårdnaden sedan tidigare, att anmäla gemensam vårdnad till Skatteverket. Skatteverket gör då ingen prövning av föräldrarnas skäl innan anmälan registreras i folkbokföringen. Detta är en ganska tydlig signal om att grundtanken är att det ska vara gemensam vårdnad och det är rätt så ovanligt att man sätter sig över den önskan, säger familjerättssekreteraren.

När det gäller ensam vårdnad anfördes av en familjerättssekreterare att denna vårdnadsform används då föräldrarna har stora samarbetsvärigheter. Det finns dock undantag då enskild vårdnad gynnar barnet trots att föräldrarna samarbetar på ett bra sätt, exempelvis då föräldrarna bor på varsin sida om jordklotet och ett undertecknande av en handling försenas avsevärt om den ska skickas fram och tillbaka mellan dem. Om föräldrarna vill avtala om ensam vårdnad behöver detta, enligt en annan familjerättssekreterare, diskuteras med föräldrarna angående hur de tänker kring att bara en förälder ska ha vårdnaden. Föräldrar ska ha gemensam vårdnad mot bakgrund av att det finns en grundinställning i lag, förarbeten och i domstolsavgöranden att gemensam vårdnad är inriktningen och att det krävs starka skäl för att inte ha gemensam vårdnad. De flesta föräldrar ska ha gemensam vårdnad om det inte finns några speciella orsaker emot det. Föräldrar ska dock inte ha gemensam vårdnad om de har så svåra konflikter att de absolut inte kan enas i frågor som gäller barnet. Beträffande ändring från gemensam till ensam vårdnad genom avtal, ska ett sådant avtal enligt en tredje familjerättssekreterare bara godkännas om det är till barnets bästa, det vill säga att det verkligen måste gå att se att det kommer att gynna barnet att ändra till ensam vårdnad. Föräldrarna ska ges information kring vårdnadens juridiska innebörd och vad denna innebär för barnet.

Familjerättssekreterarna fick även frågan om utifrån vilka kriterier som bedömningen görs av om barnets bästa tillgodoses? En av dem svarade härvid att föräldrarna får berätta om sitt barn eftersom det är de som känner honom eller henne. Föräldrarna får även berätta vad de anser är bra för barnet samt motivera detta och de får också säga vad de tror att barnet själv vill. Om detta verkar riktigt kommer det att godkännas. Det görs ingen längre utredning när det gäller föräldrar som vill skriva avtal, vilket är en rättighet de har. En familjerättssekreterare uppgav att man måste lita på att 99,99 procent av den svenska befolkningen är goda föräldrar. Föräldrarna vill sitt barns bästa. Föräldrar är därmed de som är bäst på att bedöma vad som är bäst för deras barn. Vad familjerättssekreteraren behöver veta är svaret på följande frågor. Vem är barnet? Hur genomtänkt är det som

föräldrarna vill? Är båda verkligen eniga? Hur stämmer förslagen med ett barn i den ålder och den utvecklingsnivå som barnet kan ha uppnått baserat på det man vet generellt om barn i den åldern?

Nästa intervjuade familjerättssekreterare uppgav att problematiseringen gällande om barnets bästa blir tillgodosett när det gäller vårdnadsavtal löses genom att ställa följande frågor. Varför vill föräldrarna göra en ändring? Hur tänker de? Är detta bra? På vilket sätt är det bra samt vad är orsaken till att föräldrarna vill förändra? Vidare svarade en annan familjerättssekreterare att kontakten med båda föräldrarna är en viktig punkt utifrån barnets perspektiv, det vill säga hur vårdnaden ska se ut för att barnet ska kunna ha tillgång till båda sina föräldrar i den omfattningen som är möjlig och som barnet själv vill. I takt med barnets mognad och utveckling tas större hänsyn till barnets vilja. Socialtjänsten ser även på hur det har sett ut för barnet innan då tanken är att, i enlighet med kontinuitetsprincipen, inte göra något som kommer att förändra mycket i barnets liv om det inte är till något mycket positivt. En frågeställning som används i arbetet med att tillgodose barnets bästa är: hur kommer barnet ifråga att märka att föräldrarnas avtal är bäst för honom eller henne? Det är dock inte den enda frågan eftersom det kan finnas saker som är bra för ett barn som han eller hon inte märker, säger familjerättssekreteraren. Är två föräldrar helt överens om ett avtal som de har arbetat fram är detta kanske vad som är bäst för barnet, frånsett om det är något väldigt anmärkningsvärt de vill avtala om.

3.3.3 Skillnader mellan avtal om ensam vårdnad och avtal om gemensam vårdnad

Anser socialtjänsten att det är skillnad på avtal om ensam vårdnad och avtal om gemensam vårdnad och finns det någon skillnad i synen på dessa avtal? Dessa frågeställningar besvarades av en familjerättssekreterare med att socialtjänsten delar den uppfattningen som finns i lagen att gemensam vårdnad är det naturliga och det som bör förekomma oftast medan ensam vårdnad är ett undantagsfall, men det finns tillfällen då ensam vårdnad är nödvändigt. Finns det minsta möjliga chans att föräldrarna ska komma överens anser hon att de ska behålla gemensam vårdnad så att de inte skärper konflikten mellan sig. En annan familjerättssekreterare uppgav att det är bäst med avtal om gemensam vårdnad då det är grunden i lagstiftningen att föräldrar ska ha gemensam vårdnad. Det blir en enklare bedömning när det gäller avtal om gemensam vårdnad. Synen på ensam och gemensam vårdnad blir, enligt en tredje familjerättssekreterare, olika då det förenklat kan sägas att gemensam vårdnad är något som ska uppmuntras utifrån vad lagen anger och ensam vårdnad är något som snarare ska ske i undantagsfall. Hon tror att konkret sett visar sig denna syn på avtal om ensam respektive gemensam vårdnad i att handläggningen är mindre omfattande när det gäller gemensam vårdnad. Hon tror även att avtal om ensam vårdnad kan ta längre tid. Generellt sett finns det en inställning om att ett avtal om gemensam vårdnad ska godkännas medan inställningen är att få veta mer när det gäller avtal om ensam vårdnad.

Frågan ställdes även om det görs en mer noggrann granskning av om avtal om vårdnad tillgodoser barnets bästa när det gäller avtal om ensam vårdnad? En familjerättssekreterare svarade att hon tror att det är ungefär detsamma men att skälen till ensam vårdnad undersöks väldigt noga och det ställs betydligt fler frågor. Familjerättssekreteraren kan tänka sig att det blir fler frågor till föräldrarna när de vill avtala om ensam vårdnad än gemensam vårdnad. Hon berättar att gemensam vårdnad tas för givet medan det snarare är så att frågan *varför* uppkommer när det gäller ensam vårdnad, i likhet med vad lagtexten uttrycker, berättar hon. Gemensam vårdnad är vad som oftast gagnar barnet men inte alltid. Det har hänt att någon av parterna agerat under hot från den andre och när det bedöms att så är fallet godkänns inte avtal om gemensam vårdnad. Det finns inte några garantier för att bakomliggande problem upptäcks. De enda verktyg socialtjänsten har till sin hjälp när det gäller dessa problem är lagen samt hur arbetet läggs upp, med frågor och formulär. Nästa intervjuade person svarade att enligt FB 6:2a ska barnets bästa vara avgörande för ett beslut om ett avtal om ensam vårdnad ska godkännas eller inte, medan ett avtal om gemensam vårdnad ska godkännas om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa. På frågan om det görs en mer noggrann granskning av om ett avtal tillgodoser barnets bästa, om det rör sig om ett avtal om ensam vårdnad, uppger familjerättssekreteraren att så är fallet. Ett tredje svar löd enligt följande. Eftersom ensam vårdnad är ett undantag från vad lagen anser vara barnets bästa görs en mer noggrann prövning i dessa fall. Det är inte lika stora krav för att avtal om gemensam vårdnad ska godkännas. Generellt sett är det troligen så att ett avtal om gemensam vårdnad godkänns lättare än avtal om ensam vårdnad. När det gäller avtal om ensam vårdnad krävs det skäl utifrån ett barnperspektiv. När det handlar om gemensam vårdnad är kriterierna inte lika många. Det handlar då snarare om att stämma av med föräldrarna om de är överens om avtalet och vet vad det innebär och är det så blir deras avtal godkänt.

4 Analys

4.1 Analys utifrån frågeställningar

Hur förhåller sig regeln i FB 6:6 2 st. som anger att socialnämnden ska godkänna ett avtal om gemensam vårdnad om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa till bestämmelsen i FB 6:2a som stadgar att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad?

Enligt min mening kan de olika uttrycken, till barnets bästa och inte uppenbart oförenligt med barnets bästa vålla vissa svårigheter med att fastslå vilket krav som faktiskt gäller för att godkänna just avtal om gemensam vårdnad. Gällande reglernas tillämpning i praktiken kan kort nämnas vad familjerättssekreterarna uttalade. De angav *barnets bästa* som det avgörande kriteriet vid frågan om ett vårdnadsavtal ska godkännas. Familjerättssekreterarna hänvisade även till lydelsen i FB 6:6 2 st., då det gäller avtal om gemensam vårdnad och regeln i FB 6:2a beträffande avtal om ensam vårdnad.

Vidare refereras ordalydelsen av lagrummen FB 6:2a och FB 6:6 2 st. i doktrin utan någon djupare analys av lagrummens relation till varandra. Exempelvis tar Sjösten och Singer upp vad FB 6:6 2 st. stadgar för att avtal om gemensam vårdnad ska godkännas, det vill säga om denna vårdnadsform inte är *uppenbart oförenlig* med barnets bästa samt anger att avtal om ensam vårdnad ska godkännas om det är till barnets bästa. Sjösten skriver även att föreskrifterna i FB 6:2a ska tas i beaktande av socialnämnden när föräldrars *avtal* om vårdnad ska prövas vilket även anges av Walin och Vängby i kommentaren till FB 6:2a. I denna kommentar sägs att barnets bästa är det avgörande för alla beslut om vårdnad och att denna regel även gäller beträffande socialnämndens ställningstagande i frågan om ett avtal som föräldrar har ingått ska bli godkänt. Saldeen skriver att avtalet ska godkännas av socialnämnden om avtalets innehåll är till barnets bästa. Vidare skriver han att ett avtal om gemensam vårdnad, enligt FB 6:2 2 st., ska godkännas när det inte är uppenbart att avtalet är oförenligt med barnets bästa, enligt FB 6:2 2st. Schiratzki skriver att avtal ska godkännas om det är till *barnets bästa*, vilket vanligen *tolkas som att föräldrarna ska ha gemensam vårdnad*. Gemensam vårdnad som huvudregel kommer till uttryck i skillnaden på de krav som gäller för socialnämndens utredning av barnets bästa beroende på om avtalet gäller gemensam eller ensam vårdnad, skriver hon. Enligt FB 6:6 2 st. ska avtal om gemensam vårdnad nämligen godkännas såvida det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa.

En särskild bestämmelse finns alltså som gäller vid beslut rörande avtal om gemensam vårdnad samtidigt som det finns en portalparagraf som gäller för *alla* beslut om vårdnad, även de som fattas av socialnämnden. Det kan noteras att lagtexten i FB 6:2a härvid inte gör några förbehåll vad gäller

frågan om att godkänna avtal om gemensam vårdnad. Schiratzki skriver även att om ett avtal inte stämmer överens med barnets bästa ska avtalet inte bli godkänt av socialnämnden. Detta talar enligt mig för att det allmänna kravet vid beslut om vårdnad, barnets bästa, även gäller *avtal om gemensam vårdnad*.

Begreppet barnets bästa kan tolkas på olika sätt. Det kan exempelvis nämnas att det har framkommit att den svenska lydelsen i FB 6:2a inte helt överensstämmer med lydelsen i barnkonventionen. Schiratzki skriver att det i olika lagar finns hänvisningar till begreppet barnets bästa, vilka infördes i samband med att barnkonventionen skulle förverkligas i svensk lag, men att tolkningen av detta begrepp skiljer sig mellan dessa. Av doktrinen framgår att innebörden av barnets bästa inte specifikt anges i FB 6 kap. och att detta skulle vara omöjligt att åstadkomma utan fara för att mista den anpassning till det enskilda fallet som måste vara möjlig. Vad som anses vara bäst för ett barn vid ett beslut om exempelvis vårdnad, enligt FB 6:2a, ska istället avgöras utifrån en fri bedömning av vad som är bäst för det barnet i det enskilda fallet. Exempel på vad som kan vara bäst för barn, såsom ett välfungerande umgänge med båda föräldrarna, finns dock. Det har ovan framkommit att exemplen som ges i lagen däremot inte ska anses viktigare än annat som också kan anses ha stor betydelse för ett barn i ett enskilt fall. Ryrstedt skriver att de åsikter som inverkar på utvecklingen av samhället även medverkar vid tolkningen av vad barnets bästa betyder. Vad Schiratzki skriver om att barnets bästa vanligen anses innebära att föräldrarna ska ha vårdnaden gemensamt skulle alltså exempelvis kunna tala för att det även är en allmänt rådande uppfattning i samhället att gemensam vårdnad är bäst för barnet. Detta vinner även stöd av den förklaring som ges i Ds 1999:57, att FB 6:6 2 st. avser att uttrycka åsikten att om föräldrarna är ense är ett gemensamt vårdnadsansvar så värdefullt för barnet att ensam vårdnad i så fall bara bör aktualiseras om någon av föräldrarna är olämplig som vårdnadenshavare. Vidare anges i Ds 1999:57 att lagstiftaren anser att gemensam vårdnad oftast är till barnets bästa vilket kommer till uttryck i FB 6:2a 2 st. som stadgar att en kontakt som är nära och god mellan ett barn och hans eller hennes båda föräldrar är ett behov hos barnet som ska tillmätas särskild hänsyn. Ovan har framkommit att en överenskommelse mellan föräldrar i regel också anses vara det som är bäst för barnet samt att detta gäller i särskilt hög grad när föräldrarna vill ha gemensam vårdnad.

Det framgår av förarbetena vid 2006 års reform att FB 6:6 2 st. är en sådan bestämmelse vari bedömningen av barnets bästa faktiskt specificeras och att det förr fanns fler stadganden om barnets bästa i FB 6 kap. De bestämmelser som inte ansågs tjäna något eget syfte, jämfört med grundregeln i FB 6:2a, uteslöts ur kapitlet i syfte att åstadkomma en tydligare ordning. Detta talar också för att uttrycket *inte uppenbart oförenligt med barnets bästa* i FB 6:6 2 st. verkligen avser att ha en särskild betydelse och tillföra något vid beslutsfattandet jämfört med uttrycket att *barnets bästa* ska vara *avgörande* enligt FB 6:2a.

Mot bakgrund av det ovan sagda torde det således förhålla sig på det sättet, att avtal om gemensam vårdnad i hög grad antas motsvara vad som är barnets bästa. Avtal om gemensam vårdnad ska därmed godkännas om de inte är *uppenbart oförenliga med barnets bästa*, eftersom detta kan anses stämma överens med vad som är *barnet bästa*. Detta sammanhänger enligt mig med som vad ovan sagts om ökade möjligheter enligt lagen att använda gemensam vårdnad, en vårdnadsform som i större utsträckning anses bidra till en bra relation mellan barnet och båda föräldrarna. Då avtalsmöjligheten infördes genom 1998 års reform, infördes samtidigt en möjlighet för domstol att döma till gemensam vårdnad även *mot en förälders vilja* om det är till barnets bästa. Med hänsyn till detta, samt att betydelsen av begreppet barnets bästa varierar med vilka åsikter som råder i samhället, anser jag att kravet för att godkänna avtal om gemensam vårdnad, *inte uppenbart oförenligt* med barnets bästa, torde hänga samman med ett bakomliggande skäl för att kunna använda gemensam vårdnad mot en förälders vilja. Detta skäl är att gemensam vårdnad i de flesta fall anses mer fördelaktigt för barnet än ensam vårdnad. Föräldrar har dessutom själva kommit överens om gemensam vårdnad när de avtalar om detta och troligen ansågs det då snarare krävas skäl emot ett sådant avtal för att inte godkänna det. Vid 1998 års reform uttalades i förarbetena att gemensam vårdnad utgör en viktig del i progressionen mot ett större fokus på barnets intresse. Denna åsikt bör sannolikt ha genomsyrat alla förslag som lades fram vid denna reform.

Gäller en presumtion för att gemensam vårdnad är det bästa för barnet när det gäller vårdnadsavtal?

Det har anförts att lagen anses förmedla att gemensam vårdnad är en riktlinje för alla föräldrar samt att det kan förutsättas att gemensam vårdnad vanligen är det bästa för barn. Av bland annat förarbetena och den praxis som tagits upp ovan, framgår att det dock kan vara opassande att föräldrarna har gemensam vårdnad. I regel anses omständigheter som krävs för gemensam vårdnad inte föreligga då en förälder varit våldsam mot barnet, likaså om det råder en sådan allvarlig konflikt mellan föräldrarna att det inte finns möjlighet för dem att samverka gällande barnet. I sin avhandling från år 1997 tar Schiratzki upp gemensam vårdnad som en av de förhärskande presumtioner som finns om vad barnets bästa är. Detta är några exempel på allmänna uttryck för en presumtion för gemensam vårdnad. Emellertid tycker jag mig kunna se en tendens att en allmän presumtion för gemensam vårdnad uttrycks starkare i lag, förarbete, praxis och doktrin före 2006 års reform. Uttalandet i prop. 2005/06:99, om att det beträffande gemensam vårdnad inte bör råda en presumtion i någon viss riktning samt den därefter införda regeln om föräldrars förmåga att ha en samverkan, har tonat ner denna presumtion. Enligt mig råder dock fortfarande en sådan presumtion beträffande avtal om vårdnad.

Som ovan sagts skriver Schiratzki år 2010 att om socialnämnden finner att ett avtal inte stämmer överens med barnets bästa ska avtalet inte bli godkänt samt att avtal ska godkännas om det är till barnets bästa, vilket vanligen anses betyda att föräldrarna ska ha gemensam vårdnad. Schiratzki använder

ordet huvudregel beträffande gemensam vårdnad och skriver att denna kommer till uttryck i skillnaden på de krav som gäller för socialnämndens utredning av barnets bästa beroende på om avtalet gäller ensam eller gemensam vårdnad. Med hänsyn till detta samt vad som ovan sagts angående förklaringen till det särskilda uttrycket i FB 6:6 2 st. i Ds 1999:57, uttrycks i detta lagrum enligt min mening, en bakomliggande presumtion för att avtal om gemensam vårdnad är till barnets bästa. Ett avtal om gemensam vårdnad anses troligen ha en sådan status som gör att det inte blir nödvändigt att uttrycka direkt i lagen att det krävs att avtalet är till barnets bästa för att godkännas. I Ds 1999:57 antyds även att FB 6:2a uttrycker en presumtion för att gemensam vårdnad är till barnets bästa då detta lagrum säger att en kontakt som är nära och god mellan ett barn och hans eller hennes båda föräldrar är ett behov hos barnet som ska tillmätas särskild hänsyn. Att en sådan presumtion följer av sistnämnda bestämmelse är jag emellertid tveksam till då detta istället kan tala för ensam vårdnad om barnets kontakt med båda föräldrarna bäst kan tillgodoses genom att en förälder har vårdnaden om barnet.

Jag anser att det är intressant att se hur personer, som i enskilda fall ska göra bedömningen av om ett avtal om vårdnad ska godkännas eller inte, ser på ensam respektive gemensam vårdnad. Detta visar huruvida det kan råda en presumtion för eller emot en viss vårdnadsform i praktiken. Detta finner jag särskilt intressant då det rör sig om sådant beslutsfattande som alltid aktualiserar vissa skönsbedömningar, såsom är fallet när barnets bästa eller vad som inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa, ska utvärderas. Vid intervjuerna med familjerättssekreterarna uttalades bland annat att socialtjänsten delar uppfattningen som finns i lagen att gemensam vårdnad är det naturliga och det som bör förekomma oftast medan ensam vårdnad är ett undantagsfall. Det finns dock tillfällen då ensam vårdnad är nödvändigt men starka skäl krävs för att föräldrarna inte ska ha gemensam vårdnad. Ett skäl som angavs emot gemensam vårdnad var om föräldrarna har så svåra konflikter att de absolut inte kan enas i frågor som gäller barnet. Vid ändring från ensam till gemensam vårdnad ansågs att lagens krav inte var lika stränga på grund av hur lagen formulerats; att avtal om gemensam vårdnad ska godkännas om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa. Generellt ansåg familjerättssekreterarna att grunden i lagen är att föräldrar ska ha gemensam vårdnad och denna vårdnadsform uppmuntras. Att avtal om gemensam vårdnad ska godkännas om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa ansågs av dem innebära att det blir en enklare bedömning när det gäller avtal om gemensam vårdnad. Enligt min mening uttrycker på så vis de intervjuade familjerättssekreterarna att det i praktiken gäller en presumtion för gemensam vårdnad när det gäller frågan om avtal om vårdnad ska godkännas.

Sker det en mindre noggrann granskning av att avtalet verkligen uppfyller kravet på vad som är barnets bästa i de fall då föräldrarna vill åstadkomma gemensam vårdnad genom avtalet?

Familjerättssekreterarna uppger att avtal om gemensam respektive ensam vårdnad hanteras på liknande sätt, åtminstone till en början. En familjerättssekreterare sade att i båda fallen måste underliggande orsaker undersökas och avtalet godkänns om parternas förhållande tillvarandra är bra och om avtalsinnehållet speglar vad bägge vill. En annan svarade att både vid avtal om ensam och gemensam vårdnad hålls ett samtal med föräldrarna och även med barnet om det är lämpligt utifrån barnets ålder och mognad. En tredje familjerättssekreterare sade att, oavsett om föräldrarna har ansökt om gemensam eller ensam vårdnad, kommer de att bli kallade att komma till familjerättsbyrån eftersom alla avtal som handläggs där börjar med samtal med föräldrarna. Har föräldrarna ansökt om ensam vårdnad kan det dock bli en längre process om man behöver träffa dem igen eller få mer bakgrundsinformation eller prata med barnet, säger hon.

De familjerättssekreterare som jag intervjuat fick frågan om det görs en mer noggrann granskning av om ett avtal om vårdnad tillgodoser barnets bästa när det gäller avtal om ensam vårdnad. Enligt vad familjerättssekreterarna som intervjuats uttalar, kan det vara så att det finns skillnader mellan hur ett avtal om ensam och gemensam vårdnad granskas utifrån vad som är bäst för barnet. Det sägs direkt att det görs en mer noggrann granskning av om ett avtal tillgodoser barnets bästa om det gäller avtal om ensam vårdnad. Detta antogs kunna bero på att det inte gäller lika höga krav för att godkänna ett avtal om gemensam vårdnad och det troligen är så att avtal om gemensam vårdnad generellt sett godkänns lättare. En familjerättssekreterare tror att betydligt fler frågor ställs till föräldrarna när de vill avtala om ensam vårdnad än gemensam vårdnad. Hon berättar att gemensam vårdnad tas för givet medan det snarare är så att frågan *varför* uppkommer när det gäller ensam vårdnad, i likhet med vad lagtexten uttrycker, berättar hon. En annan familjerättssekreterare säger dessutom att när det handlar om att godkänna avtal om gemensam vårdnad är kriterierna inte lika många då det snarare handlar om att stämma av med föräldrarna om de är överens om avtalet och vet vad det innebär och är det så blir deras avtal godkänt.

Baserat på dessa intervjuer kan det sägas att det i praktiken förekommer mindre noggrann granskning av avtal om gemensam vårdnad vid prövningen av om avtalet ska godkännas. Anledningen till detta, tycks enligt mig, bland annat bero på hur lagen är formulerad. En familjerättssekreterare hänvisade till möjligheten för alla föräldrar, utom de som inte är svenska medborgare eller har en dom gällande vårdnaden sedan tidigare, att anmäla gemensam vårdnad till Skatteverket. Skatteverket prövar då inte föräldrarnas skäl för anmälan före denna registreras i folkbokföringen vilket hon menar är en ganska tydlig signal om att grundtanken är att det ska vara gemensam vårdnad och att det är ganska ovanligt att man sätter sig över den önskan.

4.2 Avslutande diskussion

Vid 2006 års reform uttalades att det kunde tolkas som att en presumtion för gemensam vårdnad skulle råda men att en sådan presumtion *inte bör* gälla. Det sägs istället att de individuella förhållandena i det enskilda fallet bör bestämma vad barnets bästa är. Vid 2006 års reform lyftes föräldrarnas samarbetsförmåga rörande barnet fram. Det uttalades att även om en konflikt mellan föräldrarna inte kan anses vara så besvärlig att de omöjligen kan lösa frågor tillsammans, kan det stå i strid med vad som är bäst för barnet att de har gemensam vårdnad om honom eller henne. En ny bestämmelse, som stadgar att domstolen ska fästa särskilt avseende vid föräldrarnas samarbetsförmåga i spörsmål rörande barnet, infördes genom 2006 års reform som motvikt till en presumtion för gemensam vårdnad även när föräldrar är oeniga om denna vårdnadsform. Detta tar alltså inte direkt sikte på avtal om vårdnad då dessa handläggs utanför domstol. Det kan ändå konstateras att enligt vad som sägs i prop. 2005/06:99 har regler i FB kommit att tolkas som att en presumtion för gemensam vårdnad gäller vilket även sägs i doktrin som tagits upp i denna uppsats. Detta kritiserar alltså vid 2006 års reform, men kritiken riktar sig främst mot en tillämpning av gemensam vårdnad om inte föräldrarna kan samarbeta på sådant sätt som den vårdnadsformen kräver för att barnets bästa ska uppnås.

Grundat på vad som sagts ovan har jag kommit fram till att gemensam vårdnad ändå i många fall presumeras vara bäst för barn. Det är främst då föräldrarna inte har erforderlig förmåga att samarbeta med varandra eller om någon av dem är olämplig som vårdnadshavare, som presumtionen för gemensam vårdnad bryts. Undantaget beträffande otillräcklig samarbetsförmåga torde dock inte gälla beträffande avtal om vårdnad, vilka i alla fall är tänkta att grunda sig i konsensus mellan föräldrarna. Om föräldrarna har enats om gemensam vårdnad torde alltså presumtionen för att gemensam vårdnad är bäst för barnet fortfarande gälla. En förklaring som anges till utformningen av FB 6:6 2 st. är att ge uttryck just för att det för barnets skull är av vikt att föräldrarna har gemensam vårdnad. Detta har jag tolkat som att FB 6:6 2 st. härigenom faktiskt innehåller en presumtion för gemensam vårdnad.

Vad familjerättssekreterarna berättat vid intervjuerna anser jag ger uttryck för att gemensam vårdnad presumeras vara bäst för barnet och att lagen alltså kan tolkas på sådant sätt i praktiken. Utformningen av FB 6:6 2 st. kan få den konsekvensen att det kan ske en mindre noggrann granskning av socialnämnden av om avtal om gemensam vårdnad är till barnets bästa jämfört med avtal om ensam vårdnad. En bakomliggande tanke med att uttrycka att det är positivt om föräldrar har vårdnaden gemensamt, avsåg kanske inte att även utgöra en lättnad i kravet på att ett avtal ska vara bäst för barnet i det enskilda fallet. Detta kan dock vara en möjlig konsekvens. En slutsats som jag har kommit fram till är att det inte tycks ha varit en avsikt med nuvarande ordning att lägre krav ska gälla för att godkänna avtal om gemensam vårdnad, utifrån ett barnperspektiv, men att gemensam vårdnad samtidigt ska främjas.

Som framgått ovan har uttalats att det finns många fördelar med gemensam vårdnad. Om föräldrar som är lämpliga vårdnadshavare verkligen är överens om att ha gemensam vårdnad och kan samarbeta rörande barnet skulle detta kunna vara till det bästa för barnet. Ett avtal mellan föräldrar torde onekligen åtminstone antyda att de är överens, men jag anser även att ett avtal om gemensam vårdnad inte per se kan visa hur långt samarbetet sträcker sig i realiteten. Det borde, enligt mig, vara tveksamt att anse att avtal om gemensam vårdnad är direkt synonymt med att föräldrarna inte har någon konflikt som skulle kunna medföra en försämrade omvårdnad om barnet. Enligt doktrin kan nämligen föräldrars avtal vara resultatet av en förhandling och inte alls någon egentlig enighet.

Att se mycket kritiskt på föräldrar som vill ha den rättsliga vårdnaden om sitt barn gemensamt och göra en mycket omfattande utredning av deras motiv till att de nu vill dela detta ansvar, torde enligt mig dock kunna framstå som något märkligt. Att ha gemensam vårdnad kan tyckas vara en bra utgångspunkt och att det finns skäl för att presumera att detta är till barnets bästa. Med ett sådant synsätt borde gemensam vårdnad även främjas på alla sätt.

Föräldrar kan inte åstadkomma en giltig ändring av vårdnaden om deras barn utan myndigheters inblandning. Detta gäller även då de ingår ett avtal om vårdnaden. Sådana avtal avviker från vad avtal vanligtvis anses betyda enligt juridisk terminologi, då dess rättsverkan uppkommer först när socialnämnden skriftligen har godkänt avtalet. Den *finländska modellen* som utgjorde inspirationen för svensk rätts motsvarighet, medförde att vissa frågor om vårdnad fick ett annat forum än domstol. Enligt prop. 1997/98:7 ska domstol normalt sett fatta beslut om vårdnad som stämmer överens med vad båda föräldrarna vill. Domstolen är samtidigt ansvarig för att det gjorts en erforderlig utredning för att kunna avgöra indispositiva frågor såsom vårdnad. Innan beslutet har fattats ska domstolen göra en prövning av om det föräldrarna enats om överensstämmer med barnets bästa. Även om ett beslut i en fråga om ändring av vårdnad inte ska fattas av domstol ansågs att det fortfarande ska göras samma prövning som domstolen skulle ha gjort. Att införa en möjlighet för föräldrar att byta vårdnadsform genom avtal utan inblandning av domstol, rör sig alltså inte om att ta bort den kontroll över att barnets bästa uppnås som domstolen tidigare haft hand om. En viss övervakning över föräldrarnas avtal är således avsedd.

Ett avtal om vårdnad kan ändra vad som redan har beslutats om genom en dom om vårdnad. Om en domstol har beslutat att en förälder inte längre ska ha del i vårdnaden om sitt barn kan vederbörande försöka få del i vårdnaden igen genom att samtala med den andra föräldern för att få till stånd ett avtal om gemensam vårdnad. Det skulle vidare kunna tänkas att sådana försök skulle kunna ske även genom olika påtryckningar på den föräldern som fått vårdnaden eftersom en domstol ansett det vara bäst för barnet. Om föräldern som har vårdnaden går med på detta ställer jag mig tveksam till att gemensam vårdnad i ett sådant fall automatiskt är bäst för barnet, med

hänsyn till vad Ryrstedt skriver om avtal som inte är sanna överenskommelser utan är utvägar som exempelvis uppkommit genom förhandling mellan föräldrar. Det kan här också noteras vad Schiratzki skriver om att den möjligheten som finns att få avtalet verkställt kan föranleda en tanke om att då föräldrar sluter avtal, som socialnämnden godkänner, är det inte säkert att dessa avtal måste böttna i en reell enighet.

Jag anser att kritik borde riktas mot *varje form* av presumption om vad som är bäst för ett barn mot bakgrund av det *ökade barnperspektivet* i lagen som eftersträvas enligt prop. 2005/06:99. Med hänsyn till att presumptioner inte anses vara lämpliga vid en bedömning av vad barnets bästa innebär hävdar jag att detta även bör gälla beträffande avtal om vårdnad. Det särskilda uttryck som finns i FB 6:6 2 st., om att avtal om gemensam vårdnad ska godkännas om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa, fyller enligt mig ingen funktion utifrån ett barnperspektiv. Enligt mig är det mer lämpligt och fullt tillräckligt att enbart FB 6:2a, som stadgar att barnets bästa ska vara avgörande vid alla beslut om vårdnad, ska vara gällande vid beslutsfattande angående avtal om vårdnad. Jag ställer mig kritisk till nuvarande reglering i FB 6:6 2 st. då den specificering av rekvisitet barnets bästa som görs i den bestämmelsen, enligt mig, inte främst gynnar barnen. Enligt min mening är samtliga presumptioner om vad som är bäst för ett barn inte överensstämmande med ett barnperspektiv som kräver att beslutsfattare sätter sig in i det enskilda barnets situation. Jag anser att det är oförenligt med ett barnperspektiv att i lag göra en sådan avgränsning av barnets bästa som skett genom FB 6:6 2 st. Däremot kritiserar jag inte åsikten att det för barn i många fall är bättre att ha två vårdnadshavare istället för en och att gemensam vårdnad kan vara mycket värdefullt för barnet. Om föräldrarna avser att samtala med varandra och fatta beslut som gäller barnet tillsammans, utifrån vad de bedömer är bäst för deras barn och inte för dem själva, är avtal om detta mycket positivt för barnet ifråga anser jag. Min kritik riktar sig mot *utformningen* av FB 6:6 2 st. Denna regel sänder ut signalen att avtal om gemensam vårdnad presumeras vara till barnets bästa jämfört med avtal om ensam vårdnad.

Min tolkning av syftet med ett förstärkt barnperspektiv är att tydliggöra att, vid beslutsfattande som berör barn, ska barn betraktas som helt enskilda individer med olika livssituationer och detta är vad som ska utredas och ligga till grund för det beslut som fattas. Presumptioner eller avgränsningar i lagen beträffande vad som ska ses som bäst för barn anser jag är en kränkning av detta betraktelsesätt. Barn ses då som en grupp vars bästa kan generaliseras och då respekteras inte det enskilda barnets integritet och värde såsom människa fullt ut i lagtexten, menar jag. För att ytterligare öka barnperspektivet hävdar jag därför att andra stycket i FB 6:6 borde tas bort.

Käll- och litteraturförteckning

Svenskt offentligt tryck

Förarbeten

Prop. 1996/97:124	<i>Ändring i socialtjänstlagen</i>
Prop. 1997/98:7	<i>Vårdnad, boende och umgänge</i>
Prop. 2005/06:99	<i>Nya vårdnadsregler</i>
Prop. 1990/91:8	<i>Om vårdnad och umgänge</i>

Utredningar

Ds 1999:57	<i>Gemensam vårdnad för ogifta föräldrar samt en språklig och redaktionell översyn av reglerna i 6 kap. föräldrabalken.</i>
SOU 1991:106	<i>Domstolarna inför 2000-talet, Arbetsuppgifter och förfaranderegler.</i>
SOU 2005:43	<i>Vårdnad – Boende – Umgänge: Barnets bästa, föräldrars ansvar.</i>

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen	<i>Vårdnad, boende och umgänge. Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, 2012.</i> Internetupplaga, hämtat från Socialstyrelsens hemsida (2012-12-13) http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18675/2012-4-8.pdf
	Sveriges Officiella Statistik, Statistik- Socialtjänst, Familjerätt år 2010, Publicerad www.socialstyrelsen.se, 3 maj 2012. Hämtat från Socialstyrelsens hemsida (2012-12-13) http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18689/2012-5-3.pdf

Litteratur

- Ryrstedt, Eva: *Konsensus – förutsättning eller belastning för gemensamt föräldraansvar?*, författaren och Juristförlaget i Lund, 2002
- Saldeen, Åke: *Barn- och föräldrarätt*, upplaga 6, Uppsala: Åke Saldeen och Iustus Förlag AB, 2009.
- Schiratzki, Johanna: *Vårdnad och vårdnadstvister*, författaren och Norstedts Juridik AB, 1997, Diss. 1997 Stockholm universitet.

- Barnrättens grunder*, upplaga 4:4, Johanna Schiratzki och Studentlitteratur, 2010.
- Singer, Anna: *Barnets bästa. Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, upplaga 6:1, Anna Singer och Norstedts Juridik AB, 2012.
- Sjösten, Mats: *Vårdnad boende och umgänge samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, upplaga 3, Vällingby: Norstedts Juridik, 2009.
- Thunved, Anders: *Nya sociallagarna. Med kommentarer, lagar och förordningar*, internetupplaga, Zeteo.
- Walín, Gösta och Vängby, Staffan: *Föräldrabalken*, internetupplaga, Zeteo.

Artiklar

- Ryrstedt, Eva: *Gemensam vårdnad inte alltid det bästa för barn*, JT 2000-01, s. 423.
Samarbetsamtal – leder de till en "sann" överenskommelse för barnets bästa, eller bara en förhandlingslösning?, SvJT 2009 s. 821 f.
Twistlösning mellan separerade föräldrar - för barnets bästa, SvJT 2007 s. 398.
- Singer, Anna, *Samarbetsförmåga och gemensam vårdnad*, JT 2007-08, s.148.
- Schiratzki, Johanna, *Ny lagstiftning om vårdnad*, JT 1997-98, s. 1101.

Övriga källor

Intervjuer med tre familjerättssekreterare vid olika socialförvaltningar

Barnkonventionen i sin helhet. Hämtad från UNICEF:s hemsida (2012-12-15):

<http://unicef.se/publikationer>

<http://www.scribd.com/doc/34000103/Barnkonventionen-i-Sin-Helhet>

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1999 s. 451

NJA 2000 s. 345

NJA 2006 s. 26

NJA 2007 s. 382

Justitieombudsmannen

JO 2001/02 s. 278